

Új Kéve

AZ ÉSZAKI MAGYAR PROTESTÁNS GYŰLEKEZETEK LAPJA

Békástanya (Szász Tibor-András felvétele)

Erőss Alfréd

ISTENÉ A SZÁLLÁS (Részlet)

Istené a szállás. Istené minálunk.
Néki készítettük, mi is Nála szállunk.
Bolyhos báránybőrnek puha gyöngyös gyapja,
lenfonálnak gyolcsa, mind az Isten adja.
Hargita fenyőjét, két kezünk erőjét
Ő növeszti nekünk. Ő a mi vendégünk.

Istené a szállás: térj be hozzánk, jószág,
haragos lelkeknek békesség, orvosság,
térj be hozzánk élet, intelem és áldás.
Térj be hozzánk, Isten, hisz Tiéd a szállás!
Kiűzzük a kígyót szívünkéből s a házból,
minden házban bölcső, betlehemi jászol.
Istené a gyermek, Istennél az útja,
a jövője Isten, Ő egyedül tudja.
Legyen ismét minden Istené minálunk.
Istené a szállás, mi is nála szállunk.

LELKÉSZ

MOLNÁR-VERESS PÁL

151 64 SÖDERTÁLJE (STH) Granövågen 126
Tel/Fax: 08-550 160 66 Mobil: 070-602 29 68
E-mail: parokia@keve.se

KÖZPONTI TISZTSÉGEK VISELŐI

JORDÁKY BÉLA főfelügyelő, az ET elnöke
428 35 KÄLLERED Gamlehagsvägen 19
Tel: 031-795 25 02 Fax: 031-795 25 04
Mobil: 070-562 31 08

SEBESTYÉN GÁBOR főgondnok STH felügy.
126 47 HÄGERSTEN/STH Fastlagsvägen 42/1
Tel: 08-18 41 72

TÓTH ILDIKÓ főjegyző, Sölvésborgi felügyelő
294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlgatan 4 H
Tel/Fax: 0456-140 37 Mobil: 0730-25 40 14

LÁSZLÓ BÉLA ET-tag, Göteborgi felügyelő
418 31 GÖTEBORG Vädersölgatan 21
Tel: 031-54 27 19 Mobil: 076-204 10 80

PAP IVÁN központi pénztáros
181 30 LIDINGÖ (STH) Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28

VERESS ILDIKÓ Szeretetszolg.orsz.megbízott
352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42

TOVÁBBI GYÜLEKEZETI VEZETŐK

DEÁK GYÖRGY Borási felügyelő
507 54 BRÄMHULT Jutegatan 11
Tel: 033-23 03 07

FEKETE JENŐ Eskilstunai felügyelő
633 53 ESKILSTUNA Klarbärsvägen 23
Tel: 016-12 00 39 Mobil: 070-920 33 72

DEÁK JÁNOS Halmstadi gondnok
302 51 HALMSTAD Stålgatan 36
Tel/Fax: 035-10 89 74 Mobil: 070-491 08 74

id. VASZI ÁRPÁD Helsingborgi felügyelő
252 75 HELSINGBORG Närlundavägen 10
Tel: 042-28 21 35

GAAL ANDRÁS Jönköpingsi felügyelő
567 31 VAGGERYD Smedbygatan 21
Tel: 0393-161 69

BŐDECS MARGIT Katrineholmi felügyelő
642 33 FLEN Junivägen 9
Tel: 0157-129 04

PAPP ANNA Ljungbyi felügyelő
341 37 LJUNGBY Ägårdsvägen 19
Tel: 0372-819 67

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN Malmöi felügy.
217 46 MALMÖ Roskildevägen 9 A
Tel: 040-26 76 38

REHÓ ISTVÁN Västerås felügyelő
723 51 VÄSTERÅS Glasbärgatan 7
Tel: 021-12 09 91

SPÁDA JÁNOS Växjöi felügyelő
352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42 Mobil: 076-233 66 17 (új!)

TÁNGAGÁRDE Gyülekezeti Otthon
Tel: 033-27 50 22

Külföldről előbb Svédország hívószámát, a 0046-ot kell tárcsázni, s a körzetszám előtti 0-t el kell hagyni.

JÓTÉKONYSÁGI ELŐADÁS

A Stockholmi Magyar Protestáns Gyülekezet, a Senior Klub, valamint a Magyar Köztársaság Stockholmi Nagykövetségének szervezésében október 21-én több, egymásba kapcsolódó rendezvényre került sor a Francia Református Templomban. A protestáns istentiszteleten a reformáció 490. évfordulójára emlékeztünk. Ezt követően Gazda József író és Bernád Ilona szakíró mutatták be legújabb könyveiket. Szünet

után jótékonyági műsor következett, amelyen többek között felléptek: Mocos Magdolna, Práda Kinga, Tálás Ernő és Publik Antal előadóművészek, valamint a Mocos Imre vezette Stockholmi Magyar Kórus. Az összegyűlt pénzt a szervezők a nagy gazdasági nehézségekkel küzdő gyergyószentmiklósi Öreges Otthonának adományozták. Köszönet érte!

Képeinken: fent, a Varga Gabriella és Daróczy Szabolcs kezdeményezésére idén alakult, jelenleg 24 fős Stockholmi Magyar Kórus tagjainak egy része, alatta Mocos Imre karnagy, kórusvezető, a Kolozsvári Zeneművészeti Főiskola egykori tanára, középen Publik Antal szavalóművész, mellette Tálás Ernő, a Stockholmi Királyi Operaház nyugalmazott énekes, jobbra lent Práda Sagvik Kinga fuvolaművész, valamint Muzsnáki Mocos Magdolna csellóművész, a Musica Antiqua együttes volt tagja látható. A fényképeket Tiglezán József készítette és bocsátotta lapunk

Marosvásárhely látképe az 1900-as évek elején. A Bernády György polgármester idején épült városháza már áll, a Kultúrpalota még nem készült el. (Korabeli képeslap.)

A CIMBALMOS

A Bodor-híd alatt sötéten, lustán örvénylett gübbe-nőről gübbenőre a Maros. A túlsó parton egymásba kapaszkodott görbehátú házak sora kanyargózott, – jobbra Szentanna, Udvarfalva, Várhegy, szemközt Remeteszeg, balra Marosszentkirály, Názánfalva felé. A szürke ég hatalmas súllyal ülte meg a tájat, földhöz ragasztva az egymástól kerítéssel elválasztott kis életkeket, a tapasztott falú házakat, az udvarok végiben keresztbeálló csűröket, az oldalukhoz illesztett ólakat és ketreceket, a lábas kast, a télire összehordott tüzelőnek való göcsörtös faágakat, kórét. Már hetek óta vigasztalanul szitált a köd, olykor az eső szemerkélt, s hogy unalmas se legyen, néha havasesőbe, valamelyik éjjel egyszer már havazásba is váltott. Csak a tócsák mocsos vize feszült itt-ott jéggé, s a domboldalra futó utak kerékvájta nyomai mentén merevedett fagyos bordákká a sár.

Amint kinézett kéttenyényi koszos ablakán, nem tudta eldönteni, hajnal van-e, vagy kora délelőtt. Állatai nem voltak: sem kukoricaszemért rikácsoló majorsága, sem moslékért visítózó disznója, sem tehene, s mert a templomtorony órája sem látszott az útszéli jegenyesortól, csak gyomra korgásából gyanította, az idő tán már nekilódult a delet utolérni.

Sokszor jut eszembe gyermekkorom cimbalmosa. Ott élt Názánfalván, a cigánysornak is a végében, egyedül. Régebben asszonyai is akadtak hébe-hóba, de mind elhagyták, mint fogai, sorra, melyekből már csak egy éktenkedett szájában, amikor rávigyorgott egyetlen társára, egy ki tudja honnan s mikor elhajtott kutyára.

– Gáspáár, lódulj hé! A vágóhídhöz jöhetsz koldulni, sze karácsony van, s tán hajítanak neked is egy ünnepi cafatot! – s hogy jobban értésére adja, indulhatnak, lábával taszított egyet ázott szőrű kutyáján. Az ajtót éppen csak behajtotta, s ha lett volna rajta zár, sem fordította volna el a kulcsot. Minek? Úgysem volt semmije.

Átkeltek a Maroson. Gáspár a vágóhíd, a cimbalmos a város felé vette útját. Mindig a Sörház-utca tizenhatnál kezdte, egy hajdan jómódú gyárigazgató háza előtt. Valamikor nagy mulatozó hírében állt, de amikor elúszott a gyár, s vele együtt vagyona is, elszállt minden kedve. Csak ritkán tért vissza, s akkor biztosan, amikor ablaka alatt felcsendült a „Gyöngyvirágos kiskertemben kinyílt a rózsá”, s ilyenkor búját s baját elfeledve, tor-kaszakadtából bömbölve vonult végig emlékeinek akác-os útjain. S mint máskor, úgy most is annál az „egy ablaknál” megállt a cigány, nyakába akasztotta az eddig hátán cipelt cimbalmot, zsebéből előhúzta a végükön vattával bebugyolált verőket, s a húrokra eresztette, mint kopót szokták a nyúlra. Pergő ujjai alól csak úgy táncoltak elő a nóták lágy hangjai, miközben fel-felnézett az ablakra, várva, hogy mozdul a függöny, nyílik a porta, s megkapja a szokásos lejt a kupicányi búmosó lötytyel. De most csak a kapualjból veszettül csaholó kutyák jelezték, hogy nincs otthon senki.

– Biztosan rokont látni mentek el, az ünnepre – gondolta, majd legyintett, s befordult a Csillagközbe. Itt már több szerencséivel járt. Amint rácsapott a húrokra, Hempelmanné sudár alakja jelent meg az ablakban, s kedvesen mosolyogva egy celofánzacskót nyújtott le a magas párkányról. Piros masnival volt átkötve, benne aranydió, szaloncukor. A cimbalmos nézegette, s gondolta, gyermeknek jó, de éhes embernek alig. – Bódog újévet, csókolom naccságos kezeit. Vajegy kis pénzecskét is kaphatna Laló, el is játszaná naccsága nótáját! Hempelmanné szemébe könny szökött. – Ha élne az én drága jó uram, tudja maga, neki volt nótája. Nekem a gyász s az üresség maradt, s gyermek nélkül az öregség.

Az Arany János utca olyan kihalt volt, mint a temető. Csak egy rácsoskapu mögött, az udvar mélyén lapuló kócerájából hallatszott valami kopácsolás. A kilincset hiába nyomkodta, a csengő nem működött. Sorra vette a Vörös-

marty utcát, a nagypiac környékét, a tűzoltóság előtt posztoló kiskatona előtt haptákba vágta magát, aztán a Baross Gábor utca következett. Itt lakott cimborája, s itt szokott megpihenni a két „műszak” között.

Az öreg Gyepnárról senki sem tudta, honnan jött, mit csinált a háború előtt vagy alatt, hogy mivel érdemelte ki a karhatalom részéről a rendszeres veréseket. Bolondnak tartották, és mert szörnyű ereje volt, mindenki félt tőle, főleg amikor a Fötér felől jövet már célegyenesbe ért. Amit a kocsmában vagy a Fötéren csak foga között vicсорítva mert elmondani, azt itt, az ő utcájában már teli torokból ordította, s minden élőlénybe belekötött: – Megölöm az összes kommenistáát! Lőötte kapitány! Jöjjön ide Lőte kapitány! Üssön ide, ha mer, Lőte kapitány! Aztán a kapitány helyett szokás szerint az asszony vitte el a Lőte kapitánynak szánt püfölest.

– Azt húzzad te cigány, hogy „Fektesétek a zöd paplanyos áááágyba” s hejde „nyomjatok csókot a részeges pofáááájáába!” Igyál, s üssed az anyád cimbalmát te cimbalmos! – üvöltötte, s borzalmasan elégedett volt magával, hogy neki, Gyepnárnak, házizenésze van! A cimbalmos szorgalmasan csúsztotta le torkán a folyékony elismerést, s amikor kiguvadt szemein látszott, hogy a sok pálinka mellé bizony jól esne egy kis harapnivaló is, Gyepnár olyat bödült, hogy ijedtében a macska is felszökött a kredenc tetejére. – Asszooony! Tudod-e azt, hogy aszongya: „Nékem olyan asszony kell, ha beteg is, kelljen fel...” – s a cimbalmos széles vigyorral már bele is kezdett. Nem kellett kétszer mondani, úgy tett-vett s tüsténkedett az asszony a konyhában, mintha egy tisztí kaszinó díszes vendégeit készülné felszolgálni. Csak úgy rengett az asztal, ahogy döngötte énekelték: „Főzze meg a vacsóóóráát, úgy várja, várja, úgy várja várja, úgy várja haza a zúúúráát!” Nem kellett hívni, hívatlanul is jöttek az udvaron s a szomszédban lakó cimborák. Volt is dolga késődelutánig a cimbalmosnak. Ütötte, pengette, püfölte és pityegtette a rozzant hangszert, mígnem Gyepnár be nem került a zöldpaplanyos ágyba, s az asszony ki nem dobta az összes éhenkórász jöttmentet.

Marosvásárhely. Fötéri részlet. Ekkor még áll a Bodor-kút, melynek helyén az impériumváltást követően hatalmas méretű, stílusidegen ortodox templomot építenek.

A református főgimnázium épülete (ez épül ki később Bolyai gimnáziummá).

– Há nem szégyellik magikat? Milyen emberek magik? Minha családjik se vóna, s itt akarnák a szentestét tőteni! Menjenek, míg seprűvel nem hajtom ki magikat!

A cimbalmos is jobbnak látta hóna alá venni a zeneszerszámot, s egy házzal odébb állni. Még egyszer boldog újévet kívánt, s már kint is volt az utcán. A Fötér sarkára ért. Éhség már nem kínoztta, s inni is ivott eleget. Csak a kedvét vette el Gyepnárné zsáválása. S akkor most hová, merre is menjen? Elindult a Kultúrpalota felé, de eszébe jutott, jobb volna a Szentgyörgy-téren folytatni, vagy meg lehetne próbálni a Bolyai-utcában? Ó, finom emberek élnek ott: a szülészprofesszor, aztán Sipos úr, a tanár, Válics, a varrógépjavító, s még egy táblabíró is. Ott mindig szívesen látják. Csak épp ez a Gyepnárné ne lett volna olyan ünneprontó.

A cimbalmos észre sem vette, hogy már másodszor ment végig a Fötéren, fel a Dudutz-sarokig, vissza a Barátok templománál, leült a Lázár Ödön-park egyik padjára, s még mindig csak mondta a magáét, nem értette, miért nem tudnak egyesek örülni?

– Szenteste, aztán család! Mondja az, akinek van. S ha valakinek nincs, mert az Isten nem adott volt neki, vagy adott, s elvette volt, az mit tegyen? Kösse fel magát? S akinek a bétevőt is úgy kell összekoldulnia, mint neki, az minek örüljön? Örüljön, hogy mások örülnek és szépen énekelnek, meg karácsonyi fát raknak, díszítik, szépítgetik? Vesznek nagy ajándékokat, kapnak nagy ajándékokat, esznek jókat, együtt esznek, s közben duruzsol a gázkályha. A csempekályhához tisztítják a hátukat, s élvezik a melegét, és szépeket mondanak és mosolyognak. Meg templomba mennek, és újfent csak énekelnek, szent énekeket. Tudja azokat ő is, csak hát olyan bolond ez a világ, hogy mást énekelnek a Vártemplomban s mást a pápistáknál, úgy, ahogyan egyet mondanak a magyarok, mást a románok, s megint mást a bakszászok vagy a cigányok. Örülni se tudnak egyformán, mindenki a magáét fújja. Minek a szenteste, ha nem annak, hogy mindenki ugyanannak örüljön? Hogy – amint a papok mondják – megszületett a kicsi Jézus, a Megváltó, s annak örüljön mindenki!?

Ők bent vannak, én meg kint. Ők másnak örülnek ott bent, én meg semminek sem tudok örülni itt kint. – Jó volna meghalni!

A Nap olyan gyorsan tűnt el, mintha fel se jött volna. Amikor a Városháza órája négy magasabb és öt mélyebb hangot ütött, az utolsó üzletek is bezártak, kirakataikon legördült a redőny, s a Főtér egy szempillantás alatt kiürült. Csak a Transszilvánia szálló előtt álldogált utast sem remélve egy konflis. Kocsisa vastag gyapjúpokrócba burkolózva gubbasztott a bakon. A Bolyai-utca sarkán uniformisában feszített két rendőr, s a Görgényi-havasok felől csípős szél kezdett fújni.

Megszokásból éppen keresztet vetett a Plébánia elé érve, amikor a templomajtóésre nyílt, s egy késve érkező osont be rajta. A cimbalmos megállt, áhítattal húzódott feljebb a lépcsőn. Bement volna ő is szívesen, ha nem másért, legalább melegedni egy kicsit. De mit szólnának a bentlevők, hogy megzavarja ünneplésüket? Amazok bent vannak, ő meg kint, s ha már így alakult az élet, hát jól van ez így. Hatalmas hangon szólalt meg az orgona, s kiszűrődött a gyülekezet éneke: „...barmok közt fekszik, jászolban nyugszik szent Fia, szent Fia”. Csend lett. Majd három csilingelés hallatszott. Önkéntelenül levette kucsmáját, s kezében szorongatta. Felnézett az égre, s csak akkor kezdte érezni, mint húzza vállát, hátát, egész testét, talán még lelkét is a súlyos hangszer. Szívesen letette volna oda, a templom lépcsőjére, s ott hagyta volna, örökre. S szívesen ott hagyta volna egész eddigi életének minden nyomorúságát, szenvedését, szegénységét, éhezését, kitaszítottágát és megvetését. – Jó volna meghalni!

Felnézett az égre, s a nagy feketeségből apró hódara szitált. Arra gondolt, hogy vajon az Isten is olyan egyedül érzi magát ott, a messzi mennyekben, s vajon ő is érzi, mit jelent kint lenni? Sem örömet, sem ajándékot nem adott neki senki. De az Isten talán rájött valamire: a legnagyobb boldogság – másoknak örömet, boldogságot

adni. Ő a Fiát adta oda az embereknek, boldogulásul.

– Nekem nincs fiam, semmim sincs. S amint épp erre gondolt, egyszerre felcsillant a szeme, fogatlan szája kacagásra nyílt, szíve egyből derús lett. Hát már hogyne volna neki is valamije, amivel boldogságot szerezzen!? Oly gyöngéden simogatta meg kopott hangszerét, mintha legszeretettebb gyermeke lenne. És elindult.

A felsőváros zezugos utcáiban járt. Minden ablakban fény volt, s bár itt-ott függöny takarta a látást, sok helyütt be lehetett látni a lakásokba: gyertyafény, meghittség, áhítat, a fák körül gyermekek és felnőttek, tehetősek vagy szegények. A Borsos Tamás utcában járt, s a Teleki-tékával srégen átellenben megpillantott egy udvarról nyíló előszobát. Idős ember lakott benne, ismerte. Egykor Zsibón élt, a kastélyban, anyja Wesselényi-lány volt. Életét kerékbe törte két háború, az impériumváltás, a kitelepítés, az államosítás. Családot nem alapított, mert hát mire? Egyedül állt a fényképekkel megrakott szoba közepén, picinyke asztalán egy még picinykébb fa, – az öregember egymagában állt, és sírt.

A cimbalmos nyakába akasztotta a hangszeret, elővette a két hangverőt, és halkán, nagyon halkán a húrokhoz érintette, s az öregember, aki ott bent egyedül állt, kintről angyalok énekét hallotta:

„Dicsőség mennyben az Istennek!
Dicsőség, mennyben az Istennek!
Az angyali seregek Vígan így énekelnek:
Dicsőség, dicsőség, Istennek.

Békesség földön az embernek!
Békesség földön az embernek!
Kit az igaz szeretet A kis Jézushoz vezet,
Békesség, békesség embernek.”

Molnár-Veress Pál

Tóth Ildikó

Angyaljárás

Még óvodába jártam, amikor csöpp kis fejemben motoszkálni kezdett a kíváncsiság: ki is az a Mikulás, aki december elejének egyik hajnalán az ablakpárkányra felsorakoztatott, fényesre pucolt cipellőinkbe diót, almát, mogyorót, s ezüstösen csillogó virgácsot helyez? Kicsoda, és hogyan néz ki az az angyal, aki karácsonyestkor évről évre szobánkba varázsol egy gyönyörűen feldíszített karácsonyfát, melyen már a gyertyák is égnek!? Megkérdezni nem mertem, mint ahogyan nem szoktunk faggatózni

semmi iránt, amiről azt mondják, hogy titok. Gyermekekéssel kitaláltam, hogy nem is kértem meg, de édesanyámnak elmondom, milyen butaságokat beszélnek az óvodában, s ő biztosan ad majd valamilyen választ erre. Mert az óvodában azt beszélnek, hogy nincs Mikulás, sem angyal, és hogy a karácsonyfát is, meg az ajándékokat is a szülők veszik gyermekeiknek. Édesanyám válasza még nagyobb titokzatossággal tetézte a fejecskémbe levő homályt. Azt mondta ugyanis, hogy a Mikulás is, meg az angyal is csak azokhoz a gyermekekhez jön, akik hisznek bennük!

Úgy éreztem, mintha valaki rajta kapott volna valamin. Nem tudtam magamban eldönteni, hogy „odafent” vajon tudják-e, hogy én el kezdtem kételkedni? Szerettem volna „visszacsinálni” mindent, s megint úgy hinni, mint előtte, hogy igazán örülni tudjak mindennek, amit a titokzatos an-

gyal hoz; azt nem kell megköszönni, mert ami az angyaltól van, az „ingyen” van. Ha viszont annak kéne kiderülnie, hogy a karácsonyfát is, meg az ajándékokat is szüleim kell megvegyék, bizony bajban leszek, mert naponta hallottam a felnőtteket arról beszélni, hogy kevés a pénzünk, s az üzletekben semmi sem kapható. Kezdtém magam úgy érezni, mint aki „két szék közt a pad alá esett”.

Karácsonyra készülődtünk. Nagyon figyeltem, lestem a „jeleket”. Szüleim úgy tettek, mintha el is felejtették volna „hitetlenségemet” eláruló kíváncsiskodásomat. A konyhában már elkészült az ünnepi vacsora, már terítve állt az ünnepi asztal is, és már készültünk az esti istentiszteletre, de még mindig semmi készülő meglepetésre utaló jelet nem láttunk. Elindultunk a templomba. Édesapánk a kapuban elkészönt tőlünk, azzal, hogy előbb Ica-nénihez megy leadni a tejeskandért. Mindennapi tejünket a reggeli vonattal faluról érkező tejesember nála tette le: onnan kellett elhozni a teli-, s oda kellett visszavinni az üres edényt. Rendben, majd a templomban találkozunk!

A jobboldali padsorban ültek a férfiak, baloldalon a nők. Pisti öcsém három éves volt, a szertartást únta, s azzal szórakozott, hogy lehúzta anyánk lábáról a cipőt, s átvitte a másik padsorba. Édesanyám utána küldött, hogy hozzam vissza azonnal. Szinte fogócskáznom kellett vele, de el nem kaphattam, mert diadalmasan vigyorgó kis pofival visszafutott édesanyánk szoknyája alá. Amikor vége volt az istentiszteletnek, s hazafele ballagtunk, egy rossz érzés maradt bennem: ha kételkedésemet nem is, de a templomi bűjőcskát biztosan észrevették az angyalok, s ha eddig jöttek is volna hozzánk, most biztosan visszafordulnak. Rosszat sejtésem beigazolódott: a házban mindent úgy találtunk, mint templomba menetel előtt. Se karácsonyfa, sem ajándékok sehol. Édesapánk kiment a fásszínbe tűzifáért, édesanyánk megvetette az ágyakat, majd vacsorához hívott. Előbb kezet kellett mosnunk a fürdőben, mely a nappaliból nyílt. Azon áthaladva szomorúan néztem a sötét hálószoba felé. Aztán a kád szélére ülve az járt az eszemben, hogy lám-lám, így járnak az olyan gyerekek, akik nem hisznek, s akik a templomban is rosszkodnak. Hibáztattam magamat, s Pistit is, és jól elidőzve szomorúságunkon, már szinte hajba kaptunk, ki a nagyobb hibás, amikor a félig nyitott fürdőszobaajtó résén, a hálószobai tükörben mintha megcsillant volna valami. Félve araszolgattam kifele, – és akkor megláttam! Visítozni kezdtem: Megjött! Megjött! Szegény Pisti majd hasra esett éppen lehúzott nadrágjában, úgy rohant ki utánam.

És ott volt a karácsonyfa, alatta rengeteg ajándékkal! Egy pillanatig sem mertem megkérdezni, még magamtól sem, vajon hogyan és mikor került oda. Megjött az angyal, ez volt a fontos, és én kimondhatatlan megkönnyebbülést és boldogságot éreztem. Boldog voltam, hogy minden kételkedésem, hitetlenségem, rosszkodásom ellenére mégis csak eljött hozzánk az angyal, és nagyon-nagyon hálás voltam szüleimnek, sejtve, hogy valamilyen módon

ezt mégis csak ők intézték el az angyallal.

Eszendő teltén, valamikor karácsony előtt, falun lakó nagyanyám csomagot küldött egy mérai embertől. Nagybátyámmal, Gyuszi-bácsival mentünk ki az állomásra érte. Hosszú volt az út, s míg odaértünk, beszélgettünk, és én megkérdeztem:

– Gyuszi bácsi mit gondol, létezik karácsonyi angyal?

– Hát már hogyan lenne angyal?! Csak az emberek más-más néven nevezik.

– Hogyan, hát több neve is lehet? – kérdeztem feléledő reménységgel. Gyuszi bácsi megállt, kutatón nézett szorongó várakozással teli arcmba.

– Persze hogy van! Megmagyarázom! Ugye, téged Ildikónak is, meg Irmának is hívnak. De az Irma nevedet csak mi, a családban tudjuk. Mindenki más csak Ildikónak ismer. Így van ez az angyallal is. Van egy neve, amit csak az ő családjában ismernek, s egy másik neve, ahogyan mindenki ismeri, s ez a SZERETET! Vagy egyszerűen csak azt mondják: ANGYAL.

– Mondjuk úgy, hogy Ildikó-szeretet, vagy Gyuszi-bácsi szeretet, vagy Édesanya-szeretet? – kérdeztem kacagva. Vagy úgy, hogy Pisti-angyal, Jolánkanéni-angyal, vagy Nagypapa-angyal? És ha bennem szeretet van, én is lehetek angyal?

– Igen, látom, már érted! Mert a karácsonyfát is, az ajándékokat is mindig valaki, s annak a valakinek a szeretete, valakinek az angyala hozza. Mert mindenkiben ott van egy angyali szeretet, s minden jót, amit teszünk, ez a bennünk levő angyal teszi.

Karácsonyi képeslap az 1800-as évek végéről.

Szente Imre

Problémák a nacionalizmus és a sokkultúrájúság körül

Kerek tíz esztendővel ezelőtt az Új Kéve 1997. 2-3. számában Szkizofréniás nemzettudatok cím alatt összehasonlító elemzést írtam a svéd és a magyar nemzettudat jelenkori meghasonlásáról. Bár régi s újabbkori történelmünk inkább különbözik, mint hasonlít, magamnak is meglepetésül mégis ugyanazt a diagnózist kellett megállapítanom „nemzeteim” közérzetére a globalizáció küszöbén: identitászavar, tudathasadás, orvosi nevén szkizofréniá. Ami magyar nemzetemet illeti, a kór már odáig súlyosbodott az elmúlt tíz év alatt, hogy a „hasadás” szakadékká mélyült identitásunkban, s e fél-identitások immár mégcsak beszélőviszonyban sincsenek egymással, ami azt jelenti, hogy a közeljövőben gyógyulásra sincs remény. Krónikus „elgyurcsányosodásunkból” csak valami Ötvenhat méretű történelmi csoda emelhetne ki. (A szó nem az én leleményem; aki hozzáfér a Hítel novemberi számához, olvassa el Ablonczy László hasonló című jeremiádját.) De mint tapasztalatból tudjuk, nálunk a csodák is balul ütnek ki, azért jobb ha nem is történnek, főleg így karácsony előtt.

Ami „másik nemzetemet”, a svédet illeti, nem látzik különösebben nyugtalanodni. Az az írás, amely tíz éve fölkelte érdeklődésemet és reagálásra készítetett, nemigen talált visszhangra a svéd médiában, sem akkor sem később az azóta eltelt idő folyamán. Emlékeztetőül idézem Magnus Karaveli cikkének központi mondanivalóját: „a demográfia, az etnikai összetétel földrengésszerű megváltozása aktuálissá teszi egy új nemzeti összetartozás megteremtésének parancsát, mely az etnikai származástól függetlenül az ország minden lakosára kiterjed. Ezt a feladatot azonban a politikai elit nem tartja fontosnak, nem teszi magáévá. Végzetes mulasztást követ el így: cserben hagyja a népi szinten jelentkező nemzeti érzést, mely az integrálatlan bevándorló tömegekben önazonosságának veszélyeztetését látja, s félelme idegen- és fajgyűlöletbe tévedhet. E mulasztásban egyformán bűnös a bal- és a jobboldal: egyik sem mutat megértést a tömegek nemzeti igényei iránt...” – írta Magnus Karaveli üzenete, melyben a bevándorló tömegek mielőbbi integrálását sürgette. Engem főleg az a mondata döbrentett meg és készítetett vitatkozásra, hogy „emigrálni annyi, mint történelmet cserélni”. Úgy éreztem, ma is úgy érzem, hogy elsőgenerációs emigránsoktól ezt nem lehet elvárni. „Temetőink máshol vannak” – érveltem. „Mi még kultúrát sem cserélhetünk, legfeljebb kibővíthetjük új hódításokkal a már meglévőket.”

Mindazonáltal abban egyetértettem a cikkíróval, hogy a kilencvenes években már százazrekre rugó nem

európai, ezért fokozott mértékben idegen kultúrájú bevándorló tömegek nagyobb problémát jelentenek a befogadó nemzet számára. „A népi szinten jelentkező nemzeti érzés” veszélyeztetettnek érezheti önazonosságát, „félelme idegen- és fajgyűlöletbe tévedhet”, s ha eddigi politikusaitól, sem jobb- sem baloldali pártoktól nem remélhet támaszt és megértést, előbb-utóbb elpártol tőlük s oda adja szavazatát, ahol meghallgatást nyer.

Ami be is teljesedett a 2006. szeptemberi választásokon. Az eddig jelentéktelennek s nemigen szalonképesnek tartott svéd demokráta párt előretörése aggasztani kezdte a hagyományos pártokat és a politikai korrektségre kényes médiát. A parlamentbe nem jutottak ugyan be, de számos, elsősorban dél-svédországi önkormányzatban befolyást nyertek, esetenként mint a „mérleg nyelve” vihetik keresztül akarataikat, érhetnek el politikailag inkorrekt döntéseket. A Dagens Nyheter 2006. november 21-i számában, két hónappal a választások után olvashattam Henrik Berggren vezércikkét ezzel az alcímmel: „A nacionalizmus sokkal fontosabb, semhogy a nacionalistáknak engedjük át”. Berggren a politikai korrektségnek megfelelően nem a bevándorló tömegek integrálásáról beszél, hanem a „nacionalizmus” fogalmának a rátapadt ideológiai szennytől való megtisztításáról.

A második világháború óta, melyet a győztes hatalmak véleménye szerint a vesztesek szélsőséges nacionalizmusa zúditott a világra (mintha abban semmi része sem lett volna az elsőt lezáró, bosszú diktálta esztelen s igazságtalan békediktátumoknak!), nem sok becsülete van sem a valódi nacionalizmusnak, ami még érthető, ám az Európa liberális köreiben ugyancsak nacionalizmusként emlegetett nemzeti érzésnek, patriotizmusnak sem. Ez a megtévesztő szóválasztás jellemző HB cikkére is, már az alcímben. Csak a szövegből derül ki, hogy a patrióta érzelmek rehabilitálását és ápolását ajánlja olvasói figyelmébe a cikkíró. Megvallom, engem zavar a „nacionalizmus” szónak ez a kétértelműsége a svéd nyelvhasználatban, szoktatnom kell magam hozzá. Illyés Gyula találó meghatározása jár az eszemben: „Nemzeti, aki jogot véd – nacionalista, aki jogot sért”. HB elismeri, hogy mulasztás terheli a közvélemény formálójait: kielégítetlenül hagyták a svéd társadalom nem elhanyagolható részének ilyen irányú lelki igényeit. Jóvá kell tennünk ezt a mulasztást, míg nem késő, ha nem akarjuk, hogy tévutakon keressenek orvoslást a „hiánybetegek”. Nem kívánatos – írja – hogy a svéd demokráta párt monopolizálja a nemzeti összetartozás tudatának ápolását, benne

találjon megértésre a liberális médiától mostohán kezelt, csökevényként lefitymált, sőt veszélyesnek nyilvánított „nacionalizmus”.

Tagadhatatlan – állapítja meg a továbbiakban Henrik Berggren –, hogy a nemzeti érzés táptalaja tényeknek és költészetnek sajátos keveréke, ám e tarkaság mélyén egy nagy antropológiai igazság sejlik: minden életképes közösségnek „mondára” (mítoszra?) van szüksége, amely az egyéni sorsokat összefűzi. Ami nem csekély probléma elé állítja a demokratikus államot: módot kell találnia az emberbe ojtott irracionálisnak racionális, magyarul: az ésszerűtlenségnek ésszerű kezelésére.

A második világháborút követő évtizedekben úgy tűnt, hogy ez különösebb nehézségek nélkül megoldható, hisz a nacionalizmus a világ nagy részén végképp lejáratva magát s helyette kialakulóban van a felvilágosult állampolgárok racionális együttműködése, a szolidaritáson alapuló társadalom. Ám 1989 után a nacionalizmus elemi erejű feltámadásának lehettünk tanúi, Kelet-Európában a szélsőséges sovinizmus, Nyugat-Európában pedig a békétlenséget szító populista pártok formájában. E jelenségek reakciójaként szinte minden érzelmi töltetű közösség gyanússá vált mint a népirtásnak és fajgyűlöletnek potenciális forrása. E gyanútól csak az ideológiamentes atomizált társadalom mentesül, amelynek egyedei csak előre néznek s nem kötődnek ahhoz, amit maguk mögött hagytak. Aranyszabály, hogy kerülendő minden olyan csoportképződés, amely a „mi” és „ők” szembenállást eredményezi. Berggren szerint csak annyi logika van ebben, mintha nem akarnánk ágyban háltni, mert a halálesetek 99 százaléka ott történik. A főkérdés nem az, legyen-e vagy ne legyen nacionalizmus, hanem hogy milyen nemzeti összetartozást óhajtunk magunknak. Minden országot erősen befolyásol a saját őstörténete, de nagy a különbség Kanada és Szerbia között – írja egy kis csúsztatással, hisz vérre menő ellentétek Kanada angoljai és franciái közt immár nincsenek, az indiánok pedig, akiktől a fehérek földet raboltak valamikor, nem versenyképesek többé. A Balkán tarka népességében ezzel szemben mégcsak a 20. század viharai nyomán mérgesedtek el a lappangó ellentétek.

Mármost hogy viszonyuljon a tudós történész ahhoz a hibrid őstörténehez, melyben valóság és fikció elválaszthatatlan egységgé forrt össze? Bölcsen teszi, ha a társadalmi béke kedvéért nem bolygatja a mítoszt, amelyet a hit emelt a valóság rangjára a közösség tudatában, ezért kijár neki a vallást megillető kímélet és tisztelet. Ami azt illeti, a kutató számára is van igazságtartalma a mítosznak, ha a költészet és a szimbolika nyelvén van is megfogalmazva. Másrészt a mítosz lehántása után visszamaradó valós történelem is elég bonyolult ahhoz, hogy különféle tolmácsolásokhoz nyújtson lehetőséget, ami egy kicsit a mítoszhoz teszi hasonlónak. Summa summarum „azzal nem jutunk előre, hogy letagadjuk a múltat” – vonja le a

tanulást Henrik Berggren. „A svédemokratákat nem azáltal küzdjük le, hogy kiforgatjuk magunkat örökségünkéből, hanem annak beláttatásával, hogy múltunk más jövőváltozatot is fölkinál, mint az ő klausztrófóbiás svédességük.” Nem kétséges, hogy a cikkíró ezt a jövőváltozatot a „sokkultúrájúságban” látja, s ezzel vissza is talál a politikai korrektség biztonságos vágányára, melyről – nacionalizmus ide vagy oda – egy percig sem szándékozott letérni. Még akkor sem, ha a svédemokrata párt növekvő népszerűsége a „multikulti” iránti bizalmatlanság hasonló arányú terjedésének egyenes következménye.

Ezt a játékos-gúnyos elnevezést: multikulti, a nemrég (2006 november végén) elhunyt Határ Győző is használja; úgy tűnik, a globalizáció eszméjének gyakorlati megvalósulása neki sem volt mindig ínyére, holott már kora ifjúságától a „világállamról” álmódott. Az eszmékkel már csak úgy járunk, mint Madách Tragédiájának Ádáma, aki a történelem minden új színpadára lelkes újtóként lép, hogy kiábrándulva hagyja ott a végén. Ilyenkor hajlamos arra, hogy a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntse: mindenestül elvesse a kompromittált eszmét, nem gondolva meg, hogy nem az eszmében, hanem az emberi természetben van a hiba.

Milyen szép gondolat például kultúrák, nyelvközösségek, nemzetiségek, vallások békés egymás mellett élése egy állam keretében, mely idővel világállammá szélesedhet, egy boldogan legelésző embernyáj közös otthonává! Ám amilyen szép, annyira utopisztikus. Pedig a múltban mintha már meg is valósult volna az a békés egymás mellett élés, legutóbb a Monarchiában, régen némely bölcs király országlása idején, hogy magyar példánál maradjunk. Voltak persze szépség hibák: Szent István például nem terjesztette ki a békés egymás mellett élés lehetőségét „pogány” kultúrájukhoz ragaszkodó magyarjaira; a Monarchiában volt egy (talán több is) tisztaeszletri per, erőltetett magyarosítás. Ám az ilyen emlékek rég elhomályosultak volna a nosztalgia rózsaszínű ködében, ha időnként nem mutogatnának rájuk sokkal gorombább jogsértések mai elkövetői.

A „multikulti” körül, bár egyelőre mindenütt kísérleti stádiumban leledzik csak, hemzsegnek a valós vagy kiagyalt sérelmek. Csak a PolKor (politikai korrektség) doktrinérjei lelkesednek érte, a „kultúráknak”, amelyeket érint, nem kell abban a formában, ahogy manapság fölkinálják, előírják nekik. Vegyük például az iskolai vallás-oktatást. Bölcs elődeink az állami iskolákban átengedték ezt különböző felekezetek papjainak, így hát az én bencés gimnáziumomban sem ült velünk a hittanórán az a néhány másvallású osztálytársunk. Ez a megoldás nem elégíti ki a mai szekularizált demokráciák politikusait: szerintük kell lennie egy tanrendbe felvett, az osztály egésze számára kötelező tantárgynak, mely a vallással kapcsolatos ismereteket taglalja s átadja. Norvégiában 1997-ben e tan-

tárgy a Kereszténység-Vallástan-Világnézet (KVV) nevet kapta, ami azonnal riadóztatta az agnosztikus-humanista szervezeteket: nem lehet pártatlan, ha kivételez a kereszténységgel a többi vallás rovására. A szülők többsége elfogadta ugyan a közoktatás érvelését: hogy az európai s benne a norvég kultúra évszázadok során a kereszténység égisze alatt fejlődött; hogy nyelve, irodalma, képzőművészete, zenéje, de még történelme, törvényhozása és jogrendszere is elválaszthatatlan tőle; ezért legyen hívő vagy hitetlen, nem mondhatja magát művelt embernek, aki nem sajátítja el a vele kapcsolatos ismereteket. Ám harcias kisebbségek kiásták a csatabárdot a KVV ellen; a padokban ülő moszlim tanulók bedugták a fülüket, a szekularizált akadémikus elithez tartozó szülők pedig panaszt tettek az oktatásügyi szerveknél, s miután sem ott, sem a törvényszéken nem találtak kedvező döntésre, az európai közösséghez fellebbeztek, feljelentve a norvég államot az emberi jogok megsértéséért. Ez és számos más példa világosan bizonyítja, hogy a kultúrák békés egymás mellett élésének legelső feltétele az önmérséklet, lemondás jogaink abszolút érvényesítésének igényéről, érzékenységünk ingerküszöbének megemelése. Hogy Tökéczki Lászlót idézzem: „Nem volt, s nem lesz olyan világ, ahol csoportközi (vagy akár csak egyéni) viszonylatokban ne volnának örökké ellenszenvek.” Meg kell tanulnunk „civilizáltan együttélni a negatív indulatokkal”. A civilizált együttélés arany szabálya: nem muszáj szeretnünk, de el kell(ene) viselnünk egymást.

Ha nem a türelem, hanem a „jogvadászat” vezérli az egymás mellett élő csoportokat, óhatatlanul lélektelen, színtelen-szagtalan „multikulti” lesz a „sokkultúrájúság” eszméjéből, ami sem a kultúrát, sem az integrációt nem szolgálja. A csoportok elszigetelődnek, gyanakodva sandítanak át egymásra, s időnként fel-felcsattanak a sajtóban, hogy jelt adjanak jogérzékeny éberségükről. Ha maguktól nem tennék, beugranak helyettük a PolKor aktivistái, akik hivatásszerűen vállalták a „multikulti lármafája” szerepet, mint a főnti norvég históriában. De szolgálhatunk közelebbi példával is: ők kezdték ki az eddig minden zűr nélkül elfogadott svéd hagyományt, hogy az iskolai évfáradó ünnepséget templomban tartásuk. Évtizedeken át nem jutott eszükbe tiltakozni sem a zsidó, sem a katolikus szülőknek, de még a kommunistáknak s liberális agnosztikusoknak sem; a szülők többsége nyilván belátta, hogy káros volna saját kacifántoskodásával terhelni gyermeke közösségi fejlődését. Amilyen mértékben szekularizálódott az európai állameszme, elnéptelenedtek, főleg a germán világban, a történelmi múltból ránk maradt templomok: kultikus szerepük helyett a kulturális jutott túlsúlyra s így számíthatnak világnézettől függetlenül továbbra is az egész társadalom megbecsülésére, ápolására. A szavát meg nem válogatva kihívóan vallás- és kereszténység-ellenes Határ Győző Londonban be-betért a közeli Jézus Szíve templomba, hogy ott találjon a filozó-

fusnak oly kívánatos meghitt csöndre, s gyertyát gyújtson egy-egy kedves halottjának emlékére. (Vajon gyújt-e neki most valaki...?) Visszatarthat-e egy agnosztikust, ha csak nem fafejű, Mozart Rekviemjének meghallgatásától az a körülmény, hogy templomban adják elő? A PolKor fanatikusi szerint az iskolai évfáradó ünnepély templomban tartása sérelmes a másvallásúakra és a vallástalanokra, mert az ott felcsendülő hagyományos ének Istent emlegeti. Sérelmes a moszlim szülőkre és tanulóakra nézve is, mert a dalszöveg nyilván a keresztények Istenét érti. Annak ellenére, hogy számos beíró, köztük moszlim részről is (Nalin Pekgul országgyűlési képviselő), visszautasította ezt az érvelést és szépnek, felemelőnek, továbbra is kívánatosnak ítélte e hagyomány követését, alighanem, akár a túlnyomó többséggel szemben, ezúttal is keresztülviszik reformjavaslatukat a PolKor bajnokai, mert 1) ha csak egy szülő vagy tanuló sértve érzi magát, a demokratikus állam ezt nem veheti a lelkére; 2) az nem megoldás, hogy aki nem akar, nem kötelező résztvennie a templomi ünnepélyen, mert neki is joga van egy ünnepélyes évfáradóhoz; 3) az sem volna megoldás, ha számára külön tartanának egyet: ez (pozitív?) diszkriminálás-számba menne; 4) elméletben elképzelhető ugyan, hogy egyetlen sérelmező sincs, ám lehetne! S úgylehet az ünnepély kellős közepén valakiben egyszerre tudatosul, hogy őt most éppen sérelem éri. Száz szónak is egy a vége: az ünnep az iskola aulájába vagy egyéb semleges helyre költözik, a templom pedig szegényebb lesz egy alkalommal, mely színültig megtölti legalább évenként egyszer. Azt, hogy váratlanul lesújtó, országos gyásszal járó katasztrófák, mint amilyen a cunami vagy Anna Lindh meggyilkolása volt, megtöltésük vigaszt kereső megrendült lelkek százaival, nincs az a PolKor, ami megakadályozhatná.

Nem is akarja! – szinte hallom a PolKor visszavágását. Keressenek csak vigaszt ott, ahol akarnak s ahol találnak, míg jogot nem sértenek. Ám az évfáradó ünnepet ne tartsák a templomban, mert – a főnti érvelés szerint – jogsértés, vagy annak fogható fel.

Belátom, hogy nem győzhetjük meg egymást. Egyben föltámad bennem a sejtélem, hogy a „multikulti” igenis megvalósulhatna, ha a PolKor meg nem akadályozná. A kultúra számos formája közül ez az egyetlen, ami összeférhetetlen, mert nem ismer kompromisszumot, csak feltétlen kapitulációt, nem ismer el kivételt, csak mindenkire nézve kötelező szabályt.

De ennek bővebb kifejtését jobbnak látom elnapolni, ne zavarja senkinek békés karácsonyát. Még politikai korrektségű felebarátomét se.

Az Új Kéve olvasóinak nevében nagyrebecsüléssel és szeretettel köszöntjük Szente Imrét 85-dik születésnapja alkalmából. Isten éltesse sokáig!

Az Új Kéve szerkesztője

Tizenhét év

Ez a történelemben semmicske, apró idő néha megtelik nemzetpusztító tragédiákkal, mint egykor a Mohácstól a török berendezkedésig terjedő időben (1526-1541), de megtelhet nemzetet felemelő építkezéssel, mint máskor, például a reformországgyűléstől a szabadságharcig eltelt több mint másfél évtized idején (1832-1848).

Épp ennyi, tizenhét évünk adódott – hatalmas csapások sora után – végre újból egy független Magyarország felépítésére! Nem volt könnyű: infláció, munkanélküliség, válságok, kis háborúk, merényletek környékeztek bennünket, nagy hatalmak és kelletlen szomszédaink acsarkodtak ránk. De sikerült! Hazánk lakossága e másfél évtizednél alig több idő alatt 1 639 479 fővel növekedett. Alap- és középfokú iskoláink száma 7 418-ról csaknem a duplájára: 13 780-ra; óvodáinké 975-ről 1 140-re emelkedett. Új kórházat 160-at is építettünk a kezdetekkor meglévő 187 mellé, s bennük megkétszereződött az orvosok száma. 2 628 km elsőrendű országutat építettünk, vasútvonalaink hossza 8 671 km-re nőtt, ebből 243 km-t villamosítottunk – magyar találmány alapján. Dieselmotordonyok gyártásában pedig világszereplők lettünk! Duna-tengerjáró flottánk összekötötte vízi útvonalainkat a világtengerekkel. Államadósságunkat az időszak felére kifizettük, sőt el tudtuk engedni a gazdák összes tartozását. Megteremtettük a mindenkire egyaránt vonatkozó szociális ellátórendszert, biztonságos működéshez szükséges vagyonnal látva el a nyugdíj- és betegbiztosítókat. Ingyenes gyógyszert kaptak az egyre növekvő számú cukorbeteg. Budapest (gyógy)fürdővárossá vált. Nyaralótelepeket építettünk a munkásoknak a Dunakanyarban, a Soroksári Dunaágban, a tisztviselőknek a hegyvidékeken és a Balatonnál. Filléres vonatok szolgálták a hétféle kikapcsolódást. A köz szolgáinak (közüzemi dolgozók, köztisztviselők, közalkalmazottak) vasúti, üdülési, biztosítási, közüzemi díjbébi és egyéb kedvezményekkel honoráltuk áldozatos munkáját. Mindehhez a világ egyik legértékállóbb valutájának megteremtése is járult. Politikai téren önállóságra törekedtünk. Korlátok közé szorítottuk a szélsőséges pártok működését, megtiltottuk a horogkereszt használatát, és az Egyesült Államokat másfél évtizeddel megelőzve (!) eltöröltük a máskülönbön csupán ideiglenesen bevezetett numerus clausust.

No persze nem az 1990–2007 közötti tizenhét évről szólnak ezek az adatok, hanem egy másik időszokról. Horthy Miklós kormányozta ekkor azt a Magyarországot, mely elszenvetett világháborút, spanyolnáthát, eszeveszett vörös terrort és Trianont – vagyis az 1920 és 1937 közötti, a még új világháborútól mentes korszakról szól az írás. Adataim pontosak. A „boldog” Kádár-korszak alatt kiadott enciklopédia-félékből szemelgettem őket, legfőképp az 1982-ben megjelent Magyar Történelmi Kronológiából (Akadémiai Kiadó). Az ezerszámra előforduló „munkásmozgalmár” szócikk közé nyilván nem a „gaz horthy-fasiszta” érát dicsérendően pötyöntették ezt a néhány adatot, így bátran elfogadhatjuk hitelesnek mindet. Természetesen felhasználtam saját jegyzetanyagomat is. Lássunk ezekből is egyet! Nagyanyám, Sárközy Istvánné, született Bleszkányi Irén – a Csobánc utcai elemi iskola tanítónője – 275 pengő nyugdíjra volt jogosult, mely ma 330–357 000 forintot érne. (Egy pengő ma 1200–1300 Ft-nak felel meg, bár az írásom megjelenéséig ez még változhat gyurcsányilag.) Nagyanyám

unokája, ma, (kétszer hosszabb munkavisztonnal és néhány diplomával) 80.000 Ft körüli összeget, - mintegy a negyedét-ötödét kapja ennek a nyugdíjnak. Jó-jó – mondhatja az iskolázott olvasó –, de az elnyomó értelmiség (tanítónő) kivételezett helyzetben volt, a szegény munkások pedig folyamatosan nyomorogtak. No, jómagam egy megbélyegzett osztályban érettségizvén (Antall József volt az osztályfőnökünk) kényszerűségből Angyalföldön dolgoztam évekig, s tanultam szakmát. S nemcsak szakmát tanultam az öreg szakiktól, hanem azt is, hogy az esztergályos kétszeres úr volt (Herr Dréher/r/), és glaszékesztyűben, keménykalapban ment be dolgozni a Lángba, Ganz-Mávagba – s az általa gyártott diesel-vonatok máig vidáman szolgálják a dél-amerikai közlekedést. Üres óráiban nem maszekolt, hanem énekelt a gyár kórusában, evezett a gyár csónakházában, sportolt a kötelezően (úgy bizony!) előírt s felépített gyári sportpályán – tehette, mert a feleségének nem kellett dolgoznia. Gyermekei pedig – óh, borzalom! – a hazáról tanultak az iskolában. A hazáról. Természetesen – mai szóval – „vesztesei” is voltak e kornak. Gyámolításukra ott voltak az ONCSA-házak, az inségakciók, a tehetségmentő szolgálatok... Tehettünk, amennyit tehettünk. Hisz ne feledjük: ebből a tragédiákkal induló 17 évből 3-4 év a Nagy Gazdasági Világválság éve volt – épp a közepén! Hogyne lettek volna „vesztesek”? Hisz az egész Magyarország vesztes volt!

És hogyan is állunk azzal a rémületes Horthy-fasizmussal? Mindenekelőtt szögezzük le: a fasizmus és nácizmus két különböző dolog, elemi tudatlanság és gonosz indulat összekeverni a kettőt. Horthy alatt nálunk se fasizmus, se nemzeti szocializmus nem volt! Szálasi más eset: az ő idejében valóban náci típusú rendszer volt Magyarországon, idegen hatalom katonai megszállása alatt. (Csupán zárójelben, dőlt betűvel fűzöm ide: ma Magyarországon új politikai fogalom született meg: a nemzeti szocializmus ikertestvére, a *nemzetellenes szocializmus*). 1920-1937 között nem volt hivatalos ideológia a történelmi jog- és szokásrendszer durva leváltására, majd erőszakolt helyettesítésére. Nem uralta egy, egyetlenegy politikai irányzat a médiumokat, és hallatlan választék: 1 500 lap, s ebből mintegy 400 politikai jellegű jelent meg e korban! És bizony nem tartotta rettegésben semmiféle terrorrendszer a lakosságot. Csupán az értékeket tisztelő, azokat megőrző s továbbadó konzervatív világ volt. Beszélő a neve: értékonzervatív.

Természetesen nem volt XXI. századi értelemben vett demokrácia, már csak azért sem, mert a XX. század elejéről van szó. A mai fogalmak visszavetítése egy más korra elemi tudatlanság vagy gonosz indulat – valószínűleg mind a kettő! Mai politikailag korrekt mércénk szerint valóban antidemokratikus a szélsőséges pártok korlátozása. Akkor nemzetet mentett! Valóban volt cenzus (feltételekhez kötött választójog), de elképzelhetetlen volt az, hogy egy ország és nemzet sorsát egy-egy tényér levessel vagy lejárt szavatosságú ténytacsomaggal, esetleg a nyugdíjasoknak adott 500 Ft-os utalvánnyal vásárolt néhány szavazat döntse el! Tekintélyuralmi rendszer? A Kormányzó csupán egyszer küldhette vissza megfontolásra a képviselőháznak a törvényjavaslatokat. Ezzel szemben – emlékezzünk csak – mit művelhetett nem is oly régen „Göncz-papa” az Antall-kormány törvényeivel?!

1920 és 1937 között olyan ember kormányozta az országot, aki tisztakezü, becsületes, erős akaratú magyar vezetőként a pusztá tekintélyt nem megkövetelte, hanem megérdemelte! Tizenhét év bizonyosság mellett.

Czikó Árpád (Hannover)

Eichhardt Sándor

„...NINCS LEVEGŐ, NEM ADOK NAPFÉNYT!...”

Ha a kedves olvasó visszaidézi az Új Kéve tavaly októberi és decemberi számát, emlékezhet a váci politikai foglyok 1956. október 27-i kitöréséről Pap Ivánnal közösen írt megemlékezésre, valamint a „Bajai összeesküvés” néven regisztrált államellenes szervezkedés hátterét bemutató, a forradalom előtti letartóztatásokról, az ÁVH-s vallatásokról és az ítéletekről írott beszámolómról. Tudom, a kronológikus sorrend kicsit sántít, de engedjétek meg, hogy pár mondatban visszaemlékezzek a letartóztatás és a szabadulás közötti időkre, a váci fegyházban eltöltött – majdnem napra pontos – három évre!

Egy ember életében, főleg ha már a 77-et járja, nem olyan hosszú idő, de ez a három év oly nagy hatással volt életemre, oly sok „élményt”, benyomást, tapasztalatot jelentett számomra, hogy a magam keresetlen szavaival szeretnék egy kis fényt vetíteni a sok ezer sorstársammal hasonló körülmények között eltöltött időkre.

Ne értsetek félre, nem börtöntörténetet akarok írni, ezzel már sok erre hivatott egyén megpróbálkozott, hol kevesebb, hol több sikerrel. Pontos adataim sincsenek, – kutatásra, leltárak böngészésére sem szándékom, sem lehetőségem nincs!

Csupán a saját sorsom leírásával szeretnék egy kis „ízletet” adni a „fiúk városában” eltöltött monoton, csigalassúsággal vánszorgó életéről. Mint tavaly említettem, 1953 október végén, egy nagyobb rabszállítmánnyal érkeztünk Vácra a Fő-utcai ÁVH vizsgálati fogházból. A már ott tartózkodó régi rabok szerint, ez a szállítmány volt a legszánalomraméltóbb: rabruhában lézengő emberi múmiák, mozgó csontvázak társasága! A háború után sokat mutogatták a mozokban a koncentrációs haláltáborok szörnyűségeit, a gázkamrákat, és rökönnyödvé láttuk a még életben maradt, alig vánszorgó, szerencsétlen emberi roncsokat. Akkor nem gondoltam, hogy néhány év múlva, a népi demokráciában én is így fogok kinézni.

Éjjel érkeztünk, négyen kerültünk egy magánzárkába. A földön három ún. szalmazsák, az egyik sarokban a „kibli” (WC) és egy lavór. Reggel ébresztőkor kaptunk fejenként egy lepedőt, egy csajkát, kanalat és egy „konyharuhát” csajka-törlésre. Társaim engem választottak meg „zárkaparancsnoknak”. Feladatom volt a létszámmeljelentés, az étel bevétele, valamint reggel nyitáskor a „kibli” kitétele és a vizesvödör bevétele. Az első reggeli egy fél csajka feketekávé, és mindannyiunknak egy kb. 35 dekás, külön, saját, egész cipó! Szent áhitattal tartottuk kezünkben, – „ekkora” kenyeret már közel egy éve nem láttunk! Délben beadták a levest, majd kis idő múlva jött a második fogás, a „sűrű”, valami főzelék. S mindjárt kérte a házimunkás a „másik” csajkát, hogy repetát is adjon nekünk. Mondtam, hogy mi csak egy csajkát kaptunk. Valamit mondott az őrnek, és ezzel tovább mentek! Na, lett is erre zárka-forradalom, hogy milyen parancsnok vagyok, most ki tudja, mikor kerül ránk ismét a repeta joga?! Délután megkaptuk a második csajkát is.

Emlékszem, vacsorára édes káposztafőzelék volt, tele burizzsal! Az ételosztó házimunkás úgy megpúpozta a csajkát, hogy alig fért be a „tátikán”, az ajtón lévő etető nyíláson, és mindjárt megkaptuk a délről

elmaradt repetát is. Tíz perc múlva ismét lecsapódott az etető: – Csajkát! – jött a felszólítás. Még egy üres csajka sem volt, de Csihás Laci bulitársam pillanatok alatt átöntötte a vizet a vödörből a lavórhoz, a káposztát a csajkákból a vödörbe! Még kétszer fordultak a csajkák. Számításom szerint kb. 5 liter sűrű, burizses káposztafőzelék jutott fejenként! Tíz hónapi éheztesítés, koplalás után, ahol a vacsora egy merőkanálnyi híg löttyből állt, ez szinte elképzelhetetlen, fejedelmi vacsorának számított. Még takarodó után, késő estebe nyúlva is ettünk. Ma is rejtély előttem, hogy az összezsugorodott gyomrunkba, beleinkbe hogy tudunk ily mennyiséget bepréselni? Mindenesetre, én a részből félretettem egy tele csajkával másnapra. Reggel a reggeli-beadásnál nagyon nyomott volt a hangulat. Nekem is tele volt még a hasam, gondoltam, a többieknek is ez lehet a baja. De hamarosan kiderült, hogy az én megspórolt káposztám volt a feszültség oka. Mivel képtelen voltam többet enni, nekik adtam. Bár szabadkoztak, de elfogadták. Még a csajkát is kimosták!

Így teltek a hetek, hónapok, s bár még mindig nagy volt az éhségérzetünk, de mintha egy kicsit erőre kaptunk volna. Naponta séta az udvaron: – méteres távolságra, kezeket hátrátéve, sapkát a szemre húzva, szótlanul követtük egymást Mocsári vagy Balogh őrmesterek, a magánzárka-osztály parancsnokainak felügyelete alatt. Ha valaki vétett a szabályok ellen, az fenyítést kapott. Csak „bolond Sanyi”, aki az ÁVH-n megzavarodott, mondta „rigmusait” egymásután, folyton növekvő hangerővel: A szar! A k..va! A guillotinne! A máglyahalál!

December elején levelezőlapokat osztottak. „Eltűnésem” óta először hívhattam édesanyámat „látogatóba”. Ekkor tudta meg, hogy élek, és a sors úgy hozta, hogy pont letartóztatásom egyéves évfordulóján láhattuk ismét egymást. Betegen feljött Bajáról Vácra, hogy tíz percig láthassa fiát! Egy sűrű rács mögött álltunk mi rabok, a rács előtt egy méterre fakorlát, e mögött álltak a hozzátartozók, és köztünk minden rabhoz egy fegyőr. Az ügyünkről, ítéletről, bánásmódról, ellátásról, politikáról tilos volt beszélni, – szigorúan csak családi ügyek kerülhettek szóba. Gyorsan sorolta az üdvözléseket, többek között megemlégett egy lányt is. S mikor megjegyeztem, hogy „bizony, múlik az idő, mire én szabadulok; Mari legidősebb lánya (aki még meg sem született!) már eladósorban lesz”, – édesanyám döbbenettel nézett rám, de megértette, hogy az ítéletem életfogytiglan!

Ha nem is volt túl sok kalória a rabkosztóban, 1954 kora tavaszára már annyira felerősödtem, hogy egy szép napon jött a „kiber”, a börtön ÁVH-s politikai tisztje, és levitt az üzembe dolgozni. A könnyűipari minisztérium elítélteket foglalkoztató váci vállalatának három üzemrésze volt: a gomb-üzem, ahol különböző anyagokból (műanyag, csont, szarú) készültek a sokszor szinte kézműves ügyességgel előállított gombok; Magyarország egyetlen logarléc-üzeme; és a mérőszalag-üzem. Gyártottunk 1 és 2 méteres, valamint 25 méteres szalagokat acélból. A technológia elég kezdetleges volt, de jobb híján ez is megfelelt a népi demokráciának, ugyanis még Kínába is exportáltunk. A szalagot zsirtalanították, majd nyomdafestékkel bekent sablonokkal nyomták rá a számokat és strigulákat, az egyik oldalán méter, a másik oldalán inch beosztással. A szalagot egy kb. másfél méter átmérőjű bordás hengerre tekerték, ezután került sor a szárításra, az esetleges javításra, majd Miskei Béla bácsival – akinek segítőtársa lettem –, áttekercseltük a szalagot vashengerekre, és vittük le az udvarba, a savazóba. A hengert megforgattuk egy sósavval teli kádban: – ahol nem volt festék a szalagon, ott megmarta, oxidálta a sav a szalagot és egy matt, kékes színt kapott. Miután lúgban lemostuk

a festéket, a számok, vonalak acélos fényben tűntek elő. Ezután olajos fűrészpörrel törölték át, részben azért, hogy egy kis fényt kapjon, részben pedig, hogy legalább az eladásig mepróbálják konzerválni a rozsdásodás ellen. Ekkor jött a szerelés, amikor is a szalagot egy szintén a börtönben gyártott, PVC-vel bevont, tekerő-karral ellátott fémtokba he-lyezték. A savazás elég kemény munka volt, a kezeimen még ma is látszanak az égési sebek nyomai, de nagyobb mozgási lehetőséggel járt, és kaptunk napi egy liter tejet, védőételt!

Az ebédet az ipari udvarban osztották; ekkor nyílt egy kis alkalom találkozni bulitársakkal, megismerkedni rabtársaimmal, elbeszélgetni új barátokkal. Még fél évvel Vácra érkezésem után is mindent, minden mennyiségben megettem. Egyszer Pap Ivánnal beszélgettem, aki a cellprésben (a gombsütőben) dolgozott. Odajött egy munkatársa, Csomák Elemér bácsi, a szegedi Fogadalmi templom kamagya, egy lepedő-darabból varrt kisebb zsákkal: – Édös gyereköm, ha nem sértölek meg – és kezembe nyomta a zsákot. Száraz kenyérdarabokkal volt tele! Több hétig ropogtattam esténként úgy szárazon, vagy áztattam be a másnapi kávéba.

Az új barátok, főleg a fiatalabbja, hamar egymásra találtunk. Egy-két beszélgetés után szinte természetesen jött a kérdés: kikhez jártál? Ezalatt majdnem mindig egyházi iskolákat értettünk. Nem akarok kérkedni vagy hivalkodni, hogy én is a bajai III. Béla ciszter gimnázium diákja voltam, de valahogy kiérződött belőlünk az az átható szellemi hagyaték, amelyet az ő oktatásuknak, nevelésüknek köszönhattunk. Persze ez épp úgy vonatkozott a többi szerzetes rendre is, mint a protestáns vagy más „nívósabb” iskolákra is. Közülünk kerültek ki a rabtársadalom „vezetői”; ha kellett, mi „vittük a balhét”, mi tudunk „titkos” kapcsolatokat szervezni az erre „alkalmas” örökkel. Bár tilos volt, de a házimunkások közbenjárásával a zárkák lakóinak összetételére is tudtunk hatni, s nem egyszer előfordult, hogy az emberségesebb örök hozzánk fordultak, ha valamelyik rabtársunk feleslegesen „hőbörgött”. Az írkokok, a normások, a bérelszámolók a mi embereink voltak, s tőlük telhetően igyekeztek segíteni rabtársaikon. Hadd említsek csak kettőt közülük: Csizmadia Zoltán (Csizi) és vitéz Fehérvári István (Muki).

Egyszer jött Weisz úr, az üzem „civil” főművezetője, és áthelyezett dukkózónak, ami azt jelentette, hogy szórópisztollyal az egy- és kétméteres mérőszalagok tokját, dobozát kellett lakkal bevonnom. Az „elszívó berendezés” abból állt, hogy a Dunára néző műhely egyik ablaktábláját kivették, és a vasrácsra egy pléhtölcsért szereltek. Sokszor énekeltem: „ha Dunáról fúj a szél, szegény embert mindig ér”, mert ilyenkor úgy néztem ki, mint egy zöld marslakó! Barátaim, Stráner Gyurka és Valkony Karcsi, mindketten vegyész-mérnökök, figyelmeztettek, hogy a zsirtalanításra és festékhígításra használt tricolor-etylén minden védőtej ellenére rohamosan öli a vörös véresejtek. Elődömet is ezzel vitték kórházba. Pontosan nem tudom mikor, de talán egy fél év után sikerült átkerülnöm a szalagüzem szerelőműhelyébe.

Mielőtt tovább mennék a munka, a termelés leírásában, szeretnék pár szót szólni a zárkákról, a zárkatársokról, az örökről, a bánásmódról. Mikor elkezdtem dolgozni, az MZ-, azaz magánzárka-osztályról átkerültem a III. dolgozó osztály 89-es zárkájába. Valamennyien kezdők voltunk, de hamarosan kialakult egy kis közösség, barátságok kötődtek, emlékek, sorsok tárultak egymás elé, nagyjából mindenki megtalálta a helyét ebben a kény-szerhelyzetben. Ha ránkzárták az ajtót, szinte biztonságban éreztük magunkat így egymás között. Akinek több lelkiereje volt, támogatta a csüggedőket, mindig volt valaki, aki munkájáról, tapasztalatairól beszélni

tudott. Hogy néhány nevet említsek: Fridrich Ernő bácsi gyárigazgató, Szöllösi Laci, Bálint Bütyök, mindketten megjárták a siralomházat, Csihás Laci bulitársam, Masa János, Szabó József, Pali bácsi szegedi kulákok, „Pimpi”, egy pesti jampec, Szerdahelyi Gyurka zenész, uszoda-tulajdonos, Király Vili, aki Izraelből „hazadisszidált” Magyarországra, de mint mondta, ott egész nap dolgozni kellett a kibucokban, éjjel meg őrség, és lőttek az arabok, – hát itt Vácott legalább 15 évig biztonságban van! Zárka, munka, séta, ételosztás, hetente fürdés, borotválkozás (rab borbélycsapat járta az osztályokat), könyvosztás, és ez így ment nap mint nap, hónapról hónapra! Csak néha történt valami „különös”, mint amikor „Bütyök” javaslatára, aki birkózó volt, szétszedtünk két emeletes vaságyat, szalmazsákokat a földre, és edzést tartott. Nyáron a poloskák tízezrei bújtak elő, persze egész évben voltak „ügyeletesek”, s mivel Vilinek nagyon édes lehetett a vére, rengeteget szenvedett a csipésektől. Persze mindenkit martak, talán engem kevésbé, mivel a háború után a letartóztatásig én kezeltem édesapám méheit, és annyi hangyasav gyűlhetett össze bennem a méhcsipésektől, hogy sem szunyog, s mint kisült, poloska sem kedvelte a vérem. Egyik nap Vili egy üveg petróleumot csempészett fel az üzemből, és egy madártoll segítségével próbáltuk beecsetelni a vaságy pántjai és az ágydeszkák mögé elbújt állatkákat. Pár napi enyhülés, de Vili nem nyugodott. A következő „szerzeménye” egy lángpisztoly volt! Minden gyúlékony anyagot a zárka egyik részébe hordtunk, és az ablak alatt megindult a „népszípolozók kiirtása”. Még a pisztoly hangját is elnyomta a sülő poloskák sercegése! Mivel utolsó zárka voltunk a folyosón, az örök ritkán jöttek ellenőrzésre, így sikerült megúsznunk a rajtakapást és az ezt követő fegyelmet. Nem úgy, amikor a logarléceket borítandó celluloid-lapokból készített, ügyes gravírozók által valóban szép kivitelezésű kártyával játszottunk a zárkában. Egyszer csak kivágódik az ajtó: – Az egész zárka, nyomás ki a folyosóra, arccal a falhoz! Mikor meghallottuk a kulcsot a zárban, egy pillanat alatt a szalmazsákba dugtuk a paklit, de amikor mentünk ki a zárkából, egy kártyát megláttam a földön. Gyorsan felkaptam, s már csak a nadrágkorciba tudtam eldugni. A smasszerek (örök) kissé feltúrták a zárkát, hamar megtalálták, amit kerestek, s mint akik jól végezték dolgukat, elmentek. Még csak nem is bántalmaztak. Biztos valamelyik őrpáncsnok vagy tiszt gyűjteményét gazdagította a szép zsákmány. Tíz perc múlva ismét nyílt az ajtó: – Ide a káro hetest is!!

Mikor Csomák Elemér bácsi szabadult '54 nyarán, utódjaként átkerültem a 83-as zárkába. Vácott töltött éveim legemlékezetesebb, „leg-szebb” hónapjait itt éltem át. A bajtársiasság, a segítőkészség, az igyekezet, hogy a „rabézés” a minimálisra csökkentsük, hatott át mindannyiunkat. Sokszor még most is azt mondom, hogy a börtön-vek felértek egy „népfőiskolával”! Mint 23 éves, rengeteget tanultam idősebb társaimtól. Lámpaoltás után, minden este „szabadegyetem”. Komoly, nívós előadások, tapasztalt, nívós előadókkal. Megvallom, „válogatott” társaság voltunk. Fridrich Ernő gépész-mérnököt, Valkony Karcsi és Stráner Gyurka vegyészeket már említettem. Gyurka édesanyja zongoratanárnő volt az Operaházban, Gyurka néha statisztált, sok operát ismert, néha kis betétekkel szórakoztatott. Bátyka Jancsi jogász, sokat járt külföldön, többször Svédországban is. Hogy évek után Svédországot választottam, részben az ő elbeszéléseinek köszönhetem. Márkus Laci újságíró, Fazekas Győző orvostanhallgató, Vályi Nagy Béla debreceni táblabíró, Csomortány bulitársa, Botka Lajos pap, Bihar Árpád szerzetes, Gorka Pali, Kovács Imre, Balogh Árpai, mindannyian tudtunk valamivel

hozzájárulni az esti programokhoz. Emlékszem, jómagam egyszer a méhészetről tartottam ismeretterjesztést. Merényi Miska bácsi, a „költő”, az ágyán fekvé mormolta a rímeket, az ujjain számolta a szótagokat, néha megrázta a fejét, nem stimmelt, és kezdte előlről. Egyszer nekem is írt egyet születésnapomra. Akkor délutános műszakban dolgoztam, így még az ágyban voltam, mikor munkába menet, odaadta a költeményt. Két-három vécépapírra írt vers volt, s mikor elolvastam, kissé meglepődtem a tartalmán! Délután kettőkor már ott topogott az ipari udvarra vezető lépcső aljánál: – Édes fiam, nem dobtad el? – kérdezte. – Nem, Miska bácsi. – Véletlenül egy másikat adtam neked – mondta. Kicséréltük őket. Előző nap volt Szálasi kivégzésének évfordulója.

Mikor a bánásmód kezdett egy kicsit javulni, kedvezményeket is kaptunk. Havonta írhattunk és kaphattunk lapot, később levelet, két-havonta látogatást, a viselkedéstől és teljesítménytől függően már 20, 30, sőt 40 percet is. Háromhavonta egy 3 kilós csomagot is küldhettek hozzátartozóink. Az örök bontották fel a csomagokat előttünk, és egyszer egy tábla csokoládét is tett bele édesanyám. – Luxuscikk nem jár a raboknak! jelszóval elvette az ör. Kérésemre is hajthatatlan maradt. Az átadást ellenőrző őrpáncsnok hangosan odaszólt: – adja oda, a csokoládé ma már nem luxus Magyarországon! Köszönettel bólintottam feléje, és csomagommal indultam vissza a zárkába. Pár lépés után utolért egy ör a folyosón: – Azonnal adja ide a csokoládét! Mikor az őrpáncsnokra hivatkoztam, csak annyit mondott: – Mit gondol, hogy én fogom megenni? Legközelebb elmondtam édesanyámnak, és a következő csomagban több, nagyobb darabokra vágott zserbó volt külön-külön cellofán papírba csomagolva. A máz alatt, mindegyikbe egy-egy csokoládétábla volt „beágyazva”. Különben mindent cellofánba csomagolt, így nem túrták, keverték össze az örök a csomag tartalmát. „Házon belül” is kaptunk kedvezményeket. Az egyik üres zárkában felállítottak egy ping-pong asztalt, hétvégén átmehtünk egy-két órát ütögetni, vagy beengedte az ör zárkánkba Bekényi Laci bácsit, az „egyszemélyes szintársulatot”. Hamlettől Maricza grófnőig mindent játszott! Monológok, tüzes szerelmi jelenetek, áriák, balett, zenekari aláfestés, mind-mind fantasztikus következetességgel és átéléssel. Valóban szórakoztunk.

Egy fontos kedvezmény volt a „spájzolás”. Ha az embernek 100% felett volt a teljesítménye, akkor „laktér”, élelmezés, ruházkodás, rabtartási költségek levonása után, talán maradt néhány forintja a számláján, s akkor havonta rendelhetett dolgokat egy meghatározott listáról: vécépapírt, fogkrémet, gyufát, sajtot, néha valami szafaládét, esetleg gyümölcsöt, kockacukrot és cigarettát. E két utóbbi tette ki a spájzolás 80%-át. Dohányzás csak a munkahelyeken volt megengedve; aki felcsempészte a zárkára, komoly fenytést kaphatott. A kukorból pedig a pékségből kerülő úton beszerzett élesztő segítségével készítették a váci „murci”. Két változata volt: fehér, és „Hitler-szalonna” hozzáadásával a piros. Voltak magántermelők, és volt szövetkezet. Ennek pincemestere Buckó Balázs volt, a cellprés alatti pince raktárosa. A Duna szintjénél alig magasabb pince úgy látszik alkalmas volt ilyen műveletekre is. Elég gyors eljárást alkalmaztak, „szüret” általában a következő spájzolás előtt történt. Teleki Béla bácsi a karbantartó műhelyben dolgozott mint sikkösörűs. A gépe háta mögé, a hidraulikai csövek közé dugta az üvegeket, és krétával egy jelt csinált, hogy meddig szabad leengedni a köszörűfejet. Egyszer valaki kis „fusi” munkára kérte, megfeledezett a jelről és kraccs!, – az üvegek is, murci is „hazament”! Ettől napokig lelkibeteg volt. Sajnos, volt egy más változata is az illuminált állapot előidézésének: azok, akik nem érték

be a váci murcival, „spirnyákat” ittak. Ez nem volt más, mint denaturált szesz, amit a csontfőzdében használtak valamire. Volt, akit vezetni kellett a munka után, mert időleges vakság fogta el. A legkülönbözőbb módszerekkel próbálták ihatóvá tenni: faszélen szűrték át, erős kávéval, égetett cukorral, a kórházból szerzett mentollal keverték – hasztalan! Hála Istennek, egyiknek sem voltam rabja, nem dohányoztam, így is könnyebb volt a rabság.

Zölde Pista erdélyi góbé, már '45 óta ült, ismert minden őrt, „jó kapcsolatai” voltak. A karbantartó műhelyhez tartozott, gépszíjakat javított, gépeket zsírozott. Az egyik lépcsőházban lévő kis raktárban mindent lehetett kapni. Egyszer behívott, előszedett egy üveget és egy pohárkával megkínált. – Pista, tudod, hogy nem iszom spirnyákat! Megbántottam, majdnem megsértődött. Whiskey volt.

A III. osztályon Pápai és Mayer őrmesterek váltották egymást a szolgálatban. Bár enyhült a helyzet, de munkáról feljövét, a zárkaajtó mellett, arccal a fal felé fordulva kellett várni, hogy az ör beengedjen. Pápainak volt egy régi rossz szokása: mikor mentünk be a zárkába, Jó éjszakát emberek! csatakiáltással fejbévágta az utolsót az araszos zárkulccsal! Persze ezt mindenki tudta, így legtöbbször Miska bácsi fején nőtt a búb. Egyszer készakarva maradtam utolsónak. Fejbévágott. Két nap múlva megint én maradtam. Felemelte a kulcsot, de megállt a keze: – Ekhart, hát nem maga szokott lenni az utolsó. – Észrevette? Miért csinálja ezt? – Hát csak úgy szokásból. – Hát akkor szokjon le róla! Egyszer beszélőre szólította ki a népet. Mielőtt bementünk a rács mögé, mégegyszer ellenőrizte a neveket: Lickovicki Valdemár – ez Lieskowsky Vladimir volt –, aztán: Ekhart. Mikor válaszoltam, hozzátette: – de nem a Tibor?! – Nem, az unokaöccse – feleltem. Ettől kezdve bizonyos „tisztellel” kezelt. Meg is állapítottuk, hogy civilben biztos kiszagdapárti újságíró lehetett, mert Márkus Lacira szintén „felnevelt”.

1954 karácsonyán Mayer volt szolgálatban. Korán beadták a vacsorát, és takarodókor nem oltotta el a villanyt. Áhítással készültünk a kis Jézus fogadására. Előkerült az üzemben titokban, műanyagból készült kis kará-csonyfa, néhány egyszerű dísz, egypár gyertya. Béla bácsi nyitotta meg az ünnepet, Botka Lajos a betlehemi üzenetről beszélt, elénekeltük a Mennyből az angyalt, valaki felolvasott egy részletet Tamási: Emberek a havason című könyvéből, megint énekeltünk halkán, majd én mondtam el egy József Attila verset. Aztán megkínáltuk egymást az otthonról kapott, Szeretteink által készített finomságokkal. Gondolataink messze jártak, azoknál, kiktől már évek óta elszakított a sors! Majd Botka Lajos, Bihar Árpi segítségével éjfél misét celebrált. Néhány szem mazsolából még misebor is került. A házimunkások szerint Mayer az egyik zárkától a másikig ment, belesett, de legtöbbet a 83-as előtt állt. Állítólag egyes zárkákat le is tolt: – Maguknál nem volt karácsony? Nálunk a reggeli nyitáskor csak annyit mondott: – Botka, maga egy barrikádos pap!

A III. osztályról minden nap Fazekas és Barna őrmesterek kísérték le az üzembe. A rabok majdnem minden örnek adtak adalék- vagy csúfnevet. Mivel Fazekas szeplős, vöröshajú ember volt, s főleg ha kiabált, mindig belevörösödött, ezért Pöttyösnek, vagy Pulykának neveztük. Barna őrmester trágár szóhasználata miatt a „pofon ízélem őrmester úr” lett. Következetes szállóigéje: – Ne pofázzon, álljon a sorba, mert úgy pofon ízélem, hogy kiesik a sorból! Mindig nagy hangúak voltak, de rájöttünk, hogy ez csak önvédelem. Az őrpáncsnok néha titokban leste őket. Talán groteszkül hangzik, de előfordult, hogy Barna, aki olyan „napbarnított” honfitárs volt, valahogy becsempészte a hegedűjét, a csillámüzemből

lehozatta azt a srácot, aki valamikor a Rajkó zenekar gitárosa volt és zugban készített valami nyenyerét, és Buckó Balázs pincéjében egy pohár murci és egy szál gyertya mellett játszottak! Ilyenkor persze a raboknak kellett figyelni és óvni őket az őrparancsnoki rajtaütéstől.

Mint fentebb említettem, 1955 tavaszán a szalagüzem szerelőműhelyében dolgoztam. Jó hely volt, viszonylag változatos munka, csak a 25 méteres szalagok dobozainak sorjázását nem szerettem. Valahol kint az országban préselték ezeket az acéldoboz-feleket, 15 centi átmérőjű kerek tányérok másfél centi magas oldallal. Ezeket az oldalakat kellett egyenletesre esztergálni. Nagyon pattogott az anyag, s a forró fémforgács mindig összeégette a kézfejemet. Többször szoltam Kolarics Karcsinak, a rab műhelyfőnöknek, de csak a szemüvege felett csudálkozott rám, amikor védőkesztyűről be-széltem. Egyszer elfogyott a „cérna”, otthagytam az esztergapadot és mást kezdtem csinálni. Hamarosan megjelent Gyula bácsi, az egész szalagüzem rab művezetője, de az ő felszólítására sem voltam hajlandó esztergálni. Én nem akarok semmit sem állítani, mert nincs rá bizonyítékom, de „véletlenül pont arra járt” Weisz úr, s megkérdezte, hogy miért nem végzem a munkámat? Neki is elmondtam. Pár perc múlva jött egy őr és felkísért a „kiberhez” kihallgatásra. Munka megtagadásért 3 hónapi munkaelvonásra ítél. Mikor próbáltam tiltakozni, viszonylag emberségesen rámszólt: – Ember, magát feljelentették! Ott maradhat a zárkájában, semmi más kedvezvényt nem vonok meg magától, de ha sokáig pofázik, átvágom az MZ-re, és ott fog megrohadni! Értette? Attól kezdve, minden reggel, amikor a munkások lementek az üzembe dolgozni, belerúgtam a zárkaajtóba. – Melyik zörög? – kiabált Pápai. – 83-as. – Mit akar? – Engedjen ki ping-pongolni! Talán csak egy hónapot töltöttem a zárkán így „tétlenül”, jött a „kiber”, hogy megkegyelmezett, és levitt a kazánházba dolgozni. 20-25 rabból állt ez az extra csoport. Mint kisült, mindannyian fenyegettek voltunk. Előző este leállították az egyik kazánt, leeresztették a vizet, s a tűztér és a külső köpeny közti kb. 40 cm-es víztérbe bebújtunk vízkövet verni! Anyaszült meztelenül, egy kalapáccsal és egy vezetékes lámpával felszerelve méterekre bent, 50 fokos melegben, 80-90 fokos páratartalomban, szinte levegő nélkül dolgoztunk. 20 perc munka, 10 perc hideg zuhany, 20 perc munka... und so weiter. Mikor készen lettünk, jött a másik kazán!

Nem kellett letöltenem a 3 hónapi büntetést, az üzemi udvarban lévő raktárban dolgozhattam. Itt ismerkedtem meg Józsi bácsival, az udvarossal. A börtönben mindenkit tegeztem, legyen az egyetemi tanár, báró, vagy öreg altábornagy, – csak Józsi bácsit nem tudtam. Valahogyan oly mély tekintély és nyugalom sugárzott róla, hogy egyszerűen nem ment. A nyírfasóprú nyelére még szarvat is eszkábált, s amilyen kimért, tempós léptekkel sepepte az udvart, szinte éreztem, hogy lelke, gondolatai ott járnak valahol a rónán, aratás közben. Jávorai Béla mozdonyvezető egy szegedi cserkész-szervezkedésben bukott. Hamar jóbarátok lettünk, s az ő közbenjárásával kerültem a vállalat karbantartó műhelyébe. Bendicsák Emil a rab „főnök” kissé gyanakodva mért végig, de próbáltam meggyőzni, hogy civilben műszaki rajzoló voltam, szóval értek a dolgokhoz. Mindjárt hozott egy rajzot, valami elszívótölcsért 60 fokos elcsavarodással. Mondta, hogy csináljam meg. Hát, ha nem küldött volna oda egy srácot „segíteni”, akkor még ma is nézném a rajzot. Előbb-utóbb egy kis szerszám-marógép mellé állított, egyszerűbb munkákra. De annyi akarat, önérzet és buzgalom volt bennem, hogy idővel minden munkát önállóan végeztem. Hamarosan tagja lettem egy „termelő brigádnak”, „bizgirik” (öngyújtók) szériagyártására rendezkedtünk be a hivatalos

munka mellett. Részben a dohányzó rabtársak között is nagy volt a kereslet, de sokkal kifizetőbb volt „exportra” dolgozni. Négyen voltunk a „brigádban”: „Kutya” a hegesztő, Bata Jóska esztergályos, én a fejeket martam, és Hollós Zoli, aki összeszerelte, polírozta. Sárgaréz lemezből bronz fejjel, egész mutatósan néztek ki. És természetesen volt még egy rabtárs, aki a „kereskedelmi összekötő” volt a „szállító” őrrel. Ez szerezte be a tűzkövet is. Egy másik keresett cikk volt a szarúból vagy csontból készült, igen mutatós, elegáns cigaretta-szipka, vagy a szintén ezekből az anyagokból készült gyönyörű női kabátgombok. Voltak olyan ügyes srácok, akik arcképeket, domborműveket köszörültek díszítésül. Régi csapágyakat kilágyítottunk, kiegyenesítettük és prima borotvakéseket köszörültünk. Mindent lehetett „értékesíteni”, csak meg kellett találni a kapcsolatot.

De nem csak a kis örök, a nagyok is kihasználták a vállalatot. Kormány Alajos akkori – kb. 130 kilós – börtönparancsnok Ford Cabrioléját többször javítottuk rugótöréssel. Nemegyszer lehozta vadászfegyverét a műhelybe és elordította magát: – Zoli, gyere fiam, nézd meg, a bal pipa egy kicsit félrehord. Holnapra kész legyen! (Hollós Zoli híres fegyvermester volt.) Balázs úr, a karbantartó „civil” művezetője rémülten tiltakozott: – De Kormány elvtárs, fegyvert a rabok kezébe? — Menjen a fenébe vén bolond, hát csak vaktöltényt hagytam itt! – volt a válasz.

Sok munkám volt, ha lehetett túlóráztam, vagy néha hónapokig két műszakra maradtam lent. Részben, ha az ember dolgozott, nem érezte annyira a rabságot, részben az így megszaporodott keresetemből pár száz forintot havonta hazaküldhettem édesanyámnak. Egy este egyedül voltam a műhelyben, mikor egy őr jött oda hozzám. Körülnézett, aztán egy lánckereket vett elő a táskájából. Láttam, hogy törött, több foga hiányzott. –Tud maga ilyet csinálni? És mibe kerülne? Mondtam neki, hogy ez „három-emberes” munka, hagyja itt, holnap este megmondom a választ. Ismét Kutya és Bata Jóska segítségével kellett. Az ár: 2 kiló érett szalonna lett. Pár nap múlva már megint motorozhatott a börtönparancsnok fia.

Az üzem dolgozóinak az ebédjét kondérokban hozták le a konyháról, és az udvarban került kiosztásra. Mintegy másfél évig én osztottam ki a ételt, – ha volt hús is, akkor Kun Karcsi segített. S ha a kajáról van szó, meg kell említenem a konyhásokat. Géczy Miska valamikor jutasi főtörzsrőrmester volt a főszakács. Merem állítani, konyhaművészet kellett ahhoz, hogy abból a nyersanyagból, amit a GH-s tiszt a rabok számára beszerzett, nagyjából ízletes, változatos, táperős ételt készítsenek. A konyha raktárát az ipari udvar felől lehetett megközelíteni, ide jöttek a teherautók a különböző anyagokkal kirakodásra. '55 nyarán rendszeresen kaptunk húst, azt hiszem a Chinoi gyógyszergyárból. Valami sertésbetegség elleni szérum gyártásakor a betegséget beoltották kis malacokba, az eljárás végén a húst valahogy pasztörizálták, és mi ezt kaptuk. A konzisztenciája is, az íze is, a szaga is elég gyanús volt, nagyon rövid főzés után is már szétmállott, tele apró csontokkal. A rab-zsargon *gyerekhúsnak* nevezte! Egyik alkalommal már az autónál érezni lehetett, hogy a hús bűdös, romlott. Géczy Miska elállta az ajtót, nem engedte be a raktárba! Persze ebből vita keletkezett, végül is lejött a kiber, meg az új börtönparancsnok, Gáspár Márton. Mikor az autó felé közeledett, visszahőkölt a szagtól: – Főhadnagy elvtárs, ez a hús rohadt! – De nincs más, csak a Párt raktárában! – volt a válasz. –Akkor hozzon onnan! – mondta Géczy. Másnap még az örök is irigykedve jegyezték meg: borjúhúst már évek óta nem látott az ország! Miskákék csodálatos munkát végeztek. Annak ellenére, hogy szinte évekre előre tudtuk a heti menüt,

mindig igyekeztek egy kis változatosságot teremteni. A sárgaborsó-, szárazbab- vagy káposztafőzelékbe kevesebb zsiradékot tettek, hisz jóformán az egész az örök hizlaldájába került, és próbálták felhasználni máskor, más ételekhez. Egyes látogatási napokon, több mint valószínű a vezetőség propagandisztikus hozzájárulásával, kirántott húst, rostélyost kaptunk, „utóétel” pedig lekváros fánk volt! Gondoljuk el, hogy ezt 10–12 ember csinálta 1800–2000 rabtársának! A szakácsok mellett említést kell tennem a többiekéről is, akik más téren szolgálták „kényelmünket”. A pékek, szabók, cipészek, a mosoda és a fürdő dolgozói, a műszaki karbantartók, a fűtők, egészségügyiek, a házimunkások stb. A nagy zárkákban francia vécék voltak, spanyolfallal elkerítve. Az üzemben kis zuhanyozó-rózsákat csináltunk, s a vécé víztartályának vezetékére szerelve primán lehetett tusolni a zárkában. S hogy a víz se legyen jég-hideg, megkértük a kazánházasokat, hogy este meleg vizet nyomjanak a vezetékbe. A kazánház vezetője Varró hadnagy volt. Mikor este jött a melegvíz, pattogtak a vezetékek. Ilyenkor mondta Ernő bácsi: Varró elvtárs bele..ngott a csövekbe. A KÖMI vállalaton belül egy mérnöki iroda is működött Kun Feri bácsi vezetése alatt. Itt dolgozott Dévényi Laci, Gödönyi Lajos, Lieskowsky Vladi, Pap Iván, Rozmanics Tibi.

Azidő alatt, míg Vácott voltam, két szökés történt. Gérecz Attila a gombpolirozóban dolgozott második műszakban. Több éjszakán keresztül sikerült egy rácsdarabot kifűrészelnie úgy, hogy visszaillesztve a vasat, nem lehetett észrevenni. Azon a nyáron kiöntött a Duna, a börtön fala vízben állt. Egy viharos éjszakán, elmozdítva a rácsdarabot, a vízbe ereszkedett. Valamikor öttusázó élsportoló volt, jó úszó. Átúszott a Szentendrei szigetre, szerzett civil ruhát, és Pesten bujkált, várva az alkalmat, hogy külföldre szökhessen. Pechjére találkozott egy ismerősével, akinek a vőlegénye följelentette. Visszahozták Vácra, velünk szabadult. A forradalom alatt hősi halált halt!

Király Nándival még a Fő utcán találkoztam 1953 nyarán. Jobb karja könyöktől hiányzott. Fantasztikus élni akarása volt. Háború után letartóztatták, megszökött, évekig bujkált az országban, mint vándor fényképész. Megint elkapták, halálra ítélték, de kegyelmet kapott. Vácott a „kiber” megengedte neki, hogy lejárhasson az üzembe, hogy egy műkezet készítsen magának. Az ujjakat mozgató rugókat én tekercseltem neki a szalagüzem kis esztergapadján. Mikor elkészült a kéz, és kezdte tudni „természetesen” használni, más tervekbe kezdett. Előbb-utóbb egy komplett ÁVH-s ruha hamisítványát készítette el, amit az ipari udvaron folyó építkezésnél dugott el. Hamis papírja volt, hogy a börtön épületét ellenőrzi az árvízzel kapcsolatban. Az építkezésnél átöltözködött, és akkor ment az ÁVH-s laktanya vaskapujához, mikor a rab szobafestő kért oda bebocsátást dolgozni. A festő régen cirkuszi bohóc volt, s amíg hülyéskedett az örnek, Nándi kissé fölényesen mutatva papírját, bement a laktanyába, és átment az utcára nyíló kapuhoz, hogy kívülről is meg akarja nézni az épületet. Az ottani őr már egy kicsit kukacosabb volt, s megkérdezte a parancsnokát, hogy tud-e ilyen ellenőrzésről? A parancsnok megkérdezte, hogy az áll-e a papíron? – Igen, – volt a válasz. – Hát akkor engedje ki az elvtársat! Nándi komppal átment a Dunán és eltűnt. Közel az osztrák határhoz, egy falujából származó párttitkár felismerte, pisztolyt fogott rá és letartóztatta.

Gérecz Attiláról mint költőről is meg kell emlékezni, és vele együtt a többiekéről is. Komoly „szamizdat” kultúrtevékenység volt Vácott. Itt született meg a talán leghíresebb rab-költemény Kecskési Tollas Tibor tollából, a *Bebádogoztak minden ablakot* című. De voltak mások

is: Kárpáti Kamil, Béri Géza, Csizmadia Zoli, Márkus Laci, Stefanovszky Dezső és mások, akik vécépapírra írt versekkel, műfordításokkal kezdték megalkotni a *Füveskert* sorozatot.

A kommunista időkre jellemzően minden börtönben, így Vácott is sok pap, egyházi személy ült. Néhány, hozzám közelálló név, főleg ciszterciek: Barta Lénárd (Csicsó bácsi) bulitársam, Baján francia-tanárom, cserkészparancsnok-helyettes, Papp Kelemen bulitársam, Baján történelemtanárom, meghalt a váci börtönben 1953 novemberében, Süveges Jenő bulitársam, Lékai Ányos, Hölvényi Olaf, Kis Horváth Paszkál, Bán Elizeus stb. Ha nagy rizikóval is járt, mindig volt lelkipogozás, és a leg-lehetősebb körülmények között is sor került gyónásra, áldozásra. Talán a logarléc-üzem volt az egyetlen hely, melyet csak egy irányból lehetett megközelíteni. Itt sokszor volt mise nagyobb létszámmal, persze Pulyka tudtával! Pista, mert ez volt a keresztnéve, nagyon rendes embernek mutatkozott. Mint említettem, egy kicsit nagyhangú, de ez csak álcázás volt. Egy időben ő volt a második műszak öre és belépve a műhelybe, ahol egyedül voltam, rámkiabált: – Miért nem dolgozik?! Miért ül ottan? Valóban, ültem a gép mellett, fogaskereket martam, a gép automatikus előtolással működött. Nem szóltam semmit, közelebb jött. Mikor láttam, hogy csak mi ketten vagyunk, rá sem nézve csak annyit mondtam: – Igen, ülök, a gép dolgozik helyettem. A kiabálás helyett inkább nézd, hogy kell csinálni. Kerek szemekkel nézett rám, kezdett elvörösödni. – Mit mond? – Azt Pista, hogy ez egy jó munkahely, mi rabok nemsokára szabadulunk, s akkor ti kerültök ide! Elküldött valami melegebb vidékre, aztán sarkon fordult. Másnap nem kiabált, adott egy almát, beszélgettünk.

Egy zárkarendezés alkalmával munkahely szerint csoportosították a népet. Mi karbantartók a 61-es és 62-es zárkákba kerültünk. A 61-es volt az U-alakú III. osztály első zárkája, alattunk ment le a lépcső az alacsonyabb szinten lévő ipari udvarba. Nyolcan voltunk a zárkában, köztük Bata Jóska, Debreceni Béla és Bendicsák Emil, a műhely főnöke. Emil egy minden hájjal megkent, de nagyon jószívű, társait mindig segítő bajtárs volt. Egy szenvedélye volt: a spangli. A műhelyben néha 4-5 helyen égtek a cigarettái, egy persze a szájában. Ha valaki kereste, csak mondtuk, menj, nézd meg, hol a legrövidebb a hamu, arra lesz az Emil. Kassai tót volt. Mint írtam, a zárkán tilos volt a dohányzás, de Emil minden nap felcsempészett egy paklival. Az alattam lévő ágyon feküdt, de az én szalmazsákomba dugta el a cigiket: – *Há jön a hipis, téged visznék él* – mondta. Egyszer munkából felérve „hipis”, motozás a zárka előtt az őrparancsnok jelenlétében. Emil egyre hajtogatta, hogy *Nincs nálam semmi*, de amikor az őr tapogatni kezdte, a nadrágszárán keresztül potyogott a cigi. – *Gyorsán szédjé össze* – sügta az örnek.

1956 nyarán két jelentősebb dolog történt rabéletünkben. Budapestről ügyészi bizottság jött felülvizsgálni az ítéleteket, a „Péter Gábor-féle túlkapasokat”. Akkorra már magát Pétert, az ÁVH szadista főnökét is elkapta a gépszíj. A Pártnak bűnbak kellett. Nagyjából mindenkit kihallgattak. Volt, aki 1-2 percig volt bent, én és többen tovább. Nagyon „barátságos” hangnemben folyt a beszélgetés, de a végén mégis oda lyukadtak ki, hogy: – Na, megbánta a bűnét? – Engem elítéltek valami „törvények” értelmében, de bűnösnek nem érzem magam! – válaszoltam. Mire: – Három és fél éve itt ül, és még most is ezt mondja? Ha így gondolkozik, akkor maga veszélyes a társadalomra! Tudja, hogy az életfogyt az minimum húsz év? – Igen, – mondtam. Megcsóválta a fejét, kissé megvonta vállát, aztán elbúcsúzott. Ettől függetlenül, elég sok politikai rabot helyeztek akkor feltételeken szabadlábba. Például a legtöbb pap akkor szabadult.

Ha emlékeztek a szocialista rend tervezőbizottságára, az egyik fontos rugója volt a prémium. Párttitkárok, tanácselnökök, vállalatok vezetői pénzbeli és anyagi juttatást kaptak fizetésük mellé, ha hajtották a beosztottakat, munkásokat, hogy elkészüljön a terv, hogy a hónap végén időben „kimenjen a szállítás!” Ez alól a mi vállalatunk sem volt kivétel. Volt hogy 72-órátunk a hónap utolsó napjaiban, hogy Mao-ce-tung-ék fel tudják mérni a kínai falat. Három teljes nap „zárkán kívül”, az ember szinte egy más dimenzióban élt. És ekkor a „szakikámék” (kivetkőzött ÁVH-s művezetők) is melóztak, s majdhogynem egyenrangúként kezelték bennünket.

Körülbelül ez volt a helyzet 1956 július végén is. 28-án vagy 29-én reggel munkára sorakoztunk a III. osztály folyosóján. Barna és Fazekas őrmesterek már ott voltak, hogy átadás után lekísérjenek bennünket az üzembe. Erre nyílik a lépcsőházi vasrács, és feljön Bakos alhadnagy, az őrparancsnok, és elkezd olvasni egy napiparancsot, miszerint a börtönben és a munkahelyeken észlelhető meglazult fegyelem helyreállításának érdekében a következőket rendelem el... És következett egy egész litánia a különböző rendelkezésekről, megszorításokról. Többek között, hogy a munkahelyen tilos félmeztelenül dolgozni, a csíkos rabruha viselete kötelező, délben csak az ebédfelvétel ideje alatt tartózkodhatunk az udvaron, az ételt mindenki csak a saját munkahelyén fogyaszthatja el, holmi társalgási csoportulások szigorúan tilosak. Egyre erősödő morgás közepette folytatta, míg egyszer csak felcsattan Szoboszlai Miki hangja: – Elmégy magadnak a büdös k...va anyádba! És erre már zúgott az egész folyosó! Bakos visszaugrott a rácson kívülre, ott fejezte be ijedten: – Kelt Vácott, 1956 július 28. Gáspár Márton börtönparancsnok. Az örök próbálták csitítani a népet, és indítani a sort lefelé, de ekkor működésbe lépett „a gárda”. Kijelentettük, hogy a III. osztályról senki sem megy dolgozni! Sokan ijedten titakoztak, hogy ilyet nem lehet csinálni, hisz elítéltek, rabok vagyunk. Ezeket nagyon hamar visszatuszkoltuk a zárkájukba, és ahány zárkát csak tudtunk, mi magunk zártunk be. Mint írtam, a 61-es zárka a lépcső felett volt, és az ipari udvarra nézett. Kis idő múlva egyenletes dobogás hallatszott. Valakik mennek dolgozni! Hamar kiderült, hogy a IV. osztály. Pap Iván is ott „lakott”. Lekiabáltam neki: – Nálatok nem olvasták fel a napiparancsot? – De igen! – mondta. – És ezek után mégis lementek dolgozni? – Ti nem jöttök? – kérdezte. – Nem! A szétszéledt rabokat percekben belül összeszedték, és jöttek vissza. Üres volt az udvar, csak Weisz úr és a szakikák lézengtek. 11 felé hangokat hallottunk, s néhány ismeretlen tiszt, civil, Gáspár és a „kiber” érkeztek. Elég élénk volt a vita, mindent nem értettünk pontosan, csak azt, amikor Weisz elvtárs Gáspár felé fordult: – Na, ezt jól elbaltázta! Hát Gáspár elvtárs, maga is kap prémiumot! Most lóttek neki! Egy óra múlva épp az ajtónál lévő vécé spanyolfala mögül jöttem ki, mikor megzördült a kulcs a zárban. Kinyílt az ajtó és belépett Gáspár néhány tiszt társaságában. Mivel én voltam az ajtónál, én szólaltam meg: – Százados úr jelentem, 61-es zárka 8 fő. Szemben állt velem és nekem szegezte a kérdést: – Mi jögon tagadta meg a munkát? – Százados úr! Itt 15 évre, életfogytra elítélt emberek vannak. Mi nem tagadjuk meg a munkát, csak azt kérjük, hogy az ebédünket ne a formalingázos, poros műhelyekben kelljen elfogyasztanunk, csak egy kis levegőt kérünk, egy kis napfényt! Kezével majdnem mellbe lőkött, mikor kiabálva mondta: – **Nincs levegő, nem adok napfényt! Felveszi a munkát!? – NEM! – Kifelé!**

A folyosó két oldalán örök álltak, sorfaluk közt indultam át az MZ-re. Visszanéztem, s csak hat embert láttam. Mielőtt a folyosó-ka-

nyarhoz értem, elkiáltottam magam: – Emil! Hallottam még a választ: – Sunyi, jövök! Nem akarok dicsekedni, a sors hozta így, de egy kicsit büszke vagyok arra, hogy a forradalom előtti Magyarország legnagyobb sztrájkját én vezettem be!

A 450 dolgozóból 130-an tartottunk ki követeléseink mellett. A „Sztalin-várban” kötöttünk ki. Ez az MZ-osztálynak egy 12 méter magas fallal elkerített része volt, itt őrizték a „nagyon fontos” rabokat, akiket teljesen el akartak zárni mindennemű kapcsolattól. Itt ült Grösz, Mindszenty, Rajk, és más kommunista perek jelentősebb vádlottai, sőt maga Kádár is. Ez a rész '56-ban üresen állt, ide kerültünk. Naponta vittek kihallgatásra bennünket, és próbáltak rávenni a munka felvételére. Az üzem jóformán stagnált, hisz a legtöbb kulcsszemély velünk volt. Nem fenyegetőztek, s bár a látszatot fenntartották, de lépésről-lépésre „módosították” a napiparancs „gyakorlati értelmezését”. Naponta kétszer sétálhattunk, s egyszer Pelcz tizedes ránkmordult, hogy: – Pofa be! Hollós Zoli, aki már a tizedik évét tilte, odament hozzám: – Tizedes úr, emlékszik, hogy 5-6 évvel ezelőtt azt mondta, hogyha verés után adják a rangot, akkor maga tábornok lesz! Emlékszik? – Hollós, hát nem kell mindent szó szerint venni, s utána: – Séta állj! Duma! Minden nap kevesebben és kevesebben sétáltunk. Emil sem bírta a spangli-hiányt. Zárkátársai szerint kínjában összevágta a nikotinnal átitatott faszipkáját és azt szívta el!

Számomra még egy emlék fűződik ezekhez a hetekhez. Egy rossz zápfogam koronája végképp letört, és a fogínyben maradt gyökerek berobbantak. Egy mindig nagyon jóindulatú tizedes (sajnos nevére nem emlékszem) kísért át a rabkórházba. Takáts Pista bácsi volt a rab fogorvos. Mikor megnézte, csak annyit mondott: – Fiam, fogd meg a szék szélét jó erősen! – és munkához látott. Volt egy fogója meg néhány feszítővasa. Injekció nuku! Először az ör lett rosszul. Kiment. Én csak elájultam, mert Pista bácsi úgy belejött a munkába, hogy nem vette észre, hogy az egyik kezével úgy leszorította az államot, hogy nem kaptam levegőt. Elengedtem a széket, s próbáltam félrehúzni a kezét, de az öreg erősebb volt. Végre kész lett, s mikor visszafelé mentünk, a megdagadt nyelvemmel próbáltam kitapogatni a beavatkozás helyét. Akkor ürességet találtam, hogy megijedtem, hogy az öreg kivette a fél „állkapcámat”! Különben ez a tizedes volt az öröm egy beszélgetőn. Alighogy üdvözlöttük egymást édesanyámmal, jött az őrparancsnok és elhívta a korláttól. Szegény tiltakozott, hogy még 5 perc sem telt el a 40-ből, de az őrparancsnok egy kis oldalfolyosóhoz vezetett, ahol két szék volt és helyet kínált. Szólt az örnek, hogy engem vezessen oda. Nem volt rács, korlát, alig egy kéznyújtásnyira voltunk egymástól. Láttam, édesanyám szeretne „valamit mondani”, mire én: – Mondd csak, a tizedes úrban meg lehet bízni! Láttam, szinte kihúzta magát. A végén, mikor gyorsan körülnézett, „falazott” és megengedte, hogy megcsókolhassam édesanyámat.

Visszakerülve a munkás osztályra, ismét új zárkába kerültem. Csak Hollós Zolira emlékszem. Az alattam lévő ágyon feküdt. Egy nemrég szabadult bulitársával egy örön keresztül levélösszekötésben volt. Érdekes dolgokról kaptunk híreket. Különböző frakciók a párton belül, Petőfi-kör, tisztogatások stb. Éltük rab életünket, dolgoztunk, mint régen, de valahogy megerősödött bennünk a hit és a remény, s bár biztosat nem tudtunk, de szinte türelmetlenül vártuk a napot, a szabadulás óráját. 1956. október 27-én délelőtt 10 órakor az is bekövetkezett!

Veress Mária

Isten, áldd meg a magyart

Már javában folyt a szilveszteri mulatozás, amikor a zabolai agronómus, egy körszakállas, köpcös emberke, elrikkantotta magát:

– Gyerekek, van egy ötletem! Menjünk ki Kőrösre, a papékhoz!

A kis társaság fellelkésedett.

– Menjünk, menjünk! – helyeseltünk – Biztosan egyedül vannak szegények, mit is kezdenek ott a falusiak között.

– Talán még elérjük az éjfélt istentiszteletet – szólt valaki, halkabba fogva a szót.

Jól ismertük a kőrösi lelkészt, bár csak néhány hónapja került ide. Úgy tűnt, rajtunk kívül sokan ismerik. Jóravaló, csendes fiatalember volt, aki szabad idejében kalotaszegi nagyírást párnákat varrt. Többször meglátogattuk, és néha ő is beugrott hozzánk feleségével meg a kislányukkal. Mindig volt, miről beszélgetnünk.

Azt, hogy nem akármilyen éjfélt istentisztelet szokott lenni Kőrösön, Csoma Sándor szülőfalujában, talán még a lelkész maga sem sejtette mindaddig, míg el nem jött az év vége. De volt, aki pontosan tudta, hogy mi történik ott ilyenkor, mint az a fiatalember is, aki megemlítette a dolgot, s szorgalmazta, hogy ugorjunk ki ebbe a Kovásznától alig két kilométernyire fekvő színmagyar falucskába.

Kicsit megkészt az ötlettel. Éjfélig már csak egy szűk félóra volt hátra, s beláttuk, hogy gyalogosan aligha érünk oda időben. A frissen hullt, térdig érő hóban kocsival sem lehetett volna haladni, mert nem takarították az utakat, lovas szánjuk pedig csak a vajnafalvi román juhos gazdáknak volt. Így aztán nem lett a tervünkből semmi.

Még csak nem is sejtettük, mit szalasztottunk el. Mert mindig is nevezetes esemény volt a kőrösi Szilveszter éji istentisztelet, de, mint utóbb kiderült, ez a mostani minden eddiginél nevezetesebbre sikeredett.

Két hét múlva megállított az utcán egy jó ismerősöm. Sutogva mesélte a nagy hírt:

– Hallotta? Elvitték a kőrösi papot.

– Ne mondja! S azt aztán miért?

– Hát maga nem tudja?

– Nem. Mit?

– Hát, hogy Kőrösön mi a szokás. Hogy elénekelik a himnuszt az éjfélt istentisztelet után, minden év végén. Ez náluk hagyomány.

– Biztos befújta valaki.

– Biztos. Ezért vitték el a papot. Pedig nem is a templomban énekelik, kint, a templom udvarán. Az emberek szépen leveszik a kalapjukat, és vigyázza vágják magukat. Mikor aztán a harangozó elkongatta az éjfélt, az egész falu elénekelte a himnuszt.

Ott voltam egyszer én is. Velük énekeltem. Hátborzongatóan szép volt. Mindenki könnyezett. A himnuszt a legszebb imádságunk. Istent kérjük, hogy áldjon meg bennünket. Nem ártunk vele senkinek.

– De hát akkor miért a papot vitték el?

– Mert minden alkalmat kihasználnak, hogy megnyomorgassák az embert. A papokat meg különösen, 'sze tudja maga.

Kőrös lakói nem féltek tehát kiállni a templomudvarra, és elénekelni a himnuszt, mert nem cselekedtek ezzel semmi rosszat. Imádkoztak. S tették ezt évről évre, abban a nehéz, magyarelles világban, amikor nekünk, erdélyi magyaroknak, kuss volt. A nyolcvanas évek elején, amikor ez történt, nem volt szabad zöld színű ceruzát vinni az iskolába, nehogy eszébe jusson valakinek egymás mellé húzni egy zöld meg egy piros vonalat a fehér papírlapon. Ha a magyar színekre szikrát hányt a hatalom szeme, a magyar himnuszt olyan volt számára, mint bikának a vörös posztó.

A színmagyar falunak nem volt emiatt soha semmi baja. Egészen addig, amíg valahogy híre nem ment a környéken, s valakiknek már nagyon nem tetszett a dolog. Úgy vélték, véget kellene már vetni ennek az irredenta, nacionalista, sovinszta, revizionista, fasiszta megnyilvánulásnak. Ha mondjuk, az jut a falusiak eszébe, hogy naponta felmásszanak a templomtoronyba és elénekeljék a japán vagy a hottentotta himnuszt, senkinek nem lett volna az ellen kifogása. De nekik nem volt jó akármilyen himnuszt. Kiválasztották a világ összes himnusza közül pont azt az egyet, amit Erdélyben nem volt szabad se énekelni, se dúdolni, se füttyölni, de még hallgatni sem. Rendelet ugyan nem volt el-lene, nem tiltotta se törvény, se kihirdetett parancs, egyszerűen csak nem lehetett, és kész. Hogy jönnek ahhoz a magyarok, hogy elénekeljék a magyar himnuszt!? Páratlan szemtelenség! Mit nekik himnuszt! Majd azt kapják, amit megérdemelnek.

Útban Békástanya felé (Szász Tibor-András felsősófalvi ref. lelkipásztor felvétele.)

Miután elengedték, nem beszéltünk többet a fiatal lelkésszel. Egy alkalommal összefutottunk vele a városka főterén. Keskeny hídon kellett átmennünk, s ott értünk egymás mellé, valahol a híd közepén. Legnagyobb megdöbbenésünkre úgy tett, mintha nem is vett volna észre minket. Tünetően meggyorsította lépteit, s csak akkor szólt, ránk se nézve, mikor elhaladt mellettünk:

– Ne álljatok meg! Nem ismerjük egymást.

Soha többet nem jött fel hozzánk és ettől kezdve mi sem látogattuk meg őket. Aki egyszer bent volt, azt sokáig elkerülték az emberek, mint a leprást, mert nem akartak bajba keveredni. Ő sem érintkezett fölöslegesen senkivel, mert nem akart másokat bajba keverni.

A pap után a falu népére is sor került. Egyenként bevitték, megverték és kivallatták őket. Nem mintha meg akartak volna tudni tőlük valami fontosat. Ezeknek a kihallgatásoknak ilyen szempontból nem volt semmi értelmük. A feltett kérdéseknek semmiféle gyakorlati hasznuk nem volt azon kívül, hogy megfélemlítették az embereket. Hozzá tartozott a lelki gyötréshez. Teljesen mindegy volt, hogy mit válaszolt rá a vallatott. Az volt a lényeg, hogy lelkileg kikészítsék, megtömjék. Hogy kiverjék belőle az ellenállást. Utána már azt tehettek vele, amit akartak. Bármire rávehették. Ezek után már könnyűszerrel aláírást kaptak velük bármit, mások elleni feljelentést, hamis tanúskodást, vagy az együttműködési nyilatkozatot is.

Kőrös felnőtt lakosságát hónapokon keresztül zaklatták, aztán kemény büntetést sóztak a nyakukba, politikai huliganizmusért. Hogy ez alatt politizáló huligánokat, vagy huligán módra viselkedő politikusokat kell-e érteni, azt senki sem tudta.

Valahogy elcsitult a dolog. Mindenki hallgatott. De hónapokra rá ismét lábra kelt a mende-monda.

– Hallotta? Félig agyonverték a borosnyói papot.
– Ne mondja! S azt aztán miért?
– Hát maga nem tudja?
– Nem. Mit?
– Azt, hogy kitudódott az igazság. Hogy ő volt az oka mindennek.

– Minek?
– Hát a kőrösiek meghurcolásában. Megbízta egyik presbiterét, hogy titokban vegye magnóra azt az éjféli éneklést.

– Nahát!
– Úgy ám. Soha nem volt becsületes ember az a borosnyói pap. Inkább a sátán embere volt, mintsem Isten szolgálja. Még vadászengedélye is volt. Tudja, amit csak pártemberek kapnak. Sok rosszat tett ám.

– S nagyon megverték?
– Nagyon. Mikor megtalálták, alig volt benne élet.
– Vajon kik tehettek?
– Mindegy, megérdemelte. Ha agyonverték volna, akkor se sajnálnám. Sok gazembert kellene agyonütni, hogy megtisztuljon a búza a konkolytól.

A hatalom nem érte el a célját. Hiába küldözgette fizetett júdáisait, hiába vonta kőpadra kiszemelt áldozatait és hurcolt meg ártatlanokat. A Himnusz, mint parázs a hamuban, tovább izzott a kilátástalanul fekete éjszakában.

Akárhogy is tiltották, Erdélyszerte minden rendes magyar házból éjjel egykor, a középeurópai időzóna szerinti éjfélkor, felcsendült a Himnusz. Csukott ablaknál, halkán, könnyes szemmel. „Isten, áldd meg a magyart” – hangzott fel számtalan ajakról a fohász, azzal az őszinte reménységgel, hogy imánk egyszer tán meghallgatásra talál odafent.

Dusa Ödön
1943–2007

Október 17-én elektromos postaládámba megrázó tartalmú levél érkezett. A feladó: barátom és földim, Dusa Ödön színész. A döbbenetes levelet azóta többször elolvastam, mint aki tudva tudja, de mégsem akarja elhinni, hogy Ődi nincs többé.

Dusa Ödön egyszerűen, sallangmentesen jelenti be, hogy NINCS TOVÁBB! Az ő sorslapjára, ahogy írja, egy fekete pecsétet kapott, amelyen ez áll: Rák! Tudja, hogy Istentől senki nem kap biztos időpontot az elhalálózásra, és azt is bevallja, hogy ez alól ő, Dusa Ödön sem kivétel. Különleges lelki beállítottságáról tanúskodik az a hallatlan, a saját művészetére iránti szent elkötelezettsége, hogy bár sejti és érzi az elkerülhetetlent, utolsó erejét arra összpontosítja, hogy művészi hivatásának utolsó lehetőségéig is eleget tudjon tenni. Körlevélben búcsúelőadások programját teszi közzé. Még akar, akkor is, amikor fél lábbal már Cháron ladikjában áll, amely a Stix folyón szállítja a holt lelkeket a túlvilágra, még mindig önzetlenül akar nyújtani embertársainak Isten adta tehetségéből. Lelke már a nagy útra készül, de ő még mindig embertársai lelkének nemesítésén, pallérozásán munkálkodik a költészet remekműveivel, amelyet oly mély átéléssel és alázattal nyújt át az őt csodálóknak. Egyszemélyben volt színház-tulajdonos, rendező, közönségszervező, ruhatáros és jegyszedő. De amikor Lakás-

színházának a színpadára lépett, akkor ő volt a SZÍNÉSZ. Olyan színész, aki előadását bőkezűen és jó szívvél nyújtotta át közönségének, és talán egy kicsit magának is. Dusa Ödön váratlan és kegyetlen gyorsasággal bekövetkezett halála ezért is tűnt hihetetlennek, mert egy életerős, gyökereivel mélyen Kolozsvár külterületének, a Lupsának termékeny talajába kapaszkodó emberként ismertük meg. Kincses Kolozsvárról indult pályája. Már ennek kezdetén feszítette a rejtőzködő talentum, amely erőt ad számára színészi pályájának, majd később az egyedülálló egyszemélyes társulatnak a megformálásához. Hosszú és sikereiben gazdag út kényszerű végéhez ért. 1973, kolozsvári Zsebszínház, Délceg Edmond művészi álnév alatt szólaltatja meg élő, ifjú és már eltávozott költőzsenik verseit - zseniálisan: Kenéz Ferenc, Palocsay Zsigmond, Szilágyi Domokos, Marin Sorescu, Majtényi Erik, Radnóti Miklós, Mihail Eminescu, Szabó Lőrinc, Arany János, Petőfi Sándor, Francois Villon. Maga a felsorolás is csodálatos érték, hát költeményeik alázattal és átéléssel történő előadása?!

És következzenek a színészvilág által is egyöntetűen elismert előadások, mint a Bolyai János estje, Tökéletes tolvaj, Szeretni Tehozzád szegődtem. Nagy ugrás után, immár Budapesten, felesége lakásán berendezett színházában következnek: Szívütés-üzenet, Idegenbe szakadva, Kílovaglás egy őszi erdőből stb. Amikor ezelőtt egy évvel együtt repültünk Stockholmba, azzal búcsúztunk el egymástól, hogy Budapesten találkozunk. Egyikünk sem sejtette, hogy ehelyett mindössze egy megdöbbentő utolsó levélváltásra kerül sor. Isten Veled, Dusa Ödön! Művészeted életben és holtadban is magasztossá tett. Tudom, és meggyőződés, hogy a Józsefvárosi Színház előtt sokan fogják említeni, hogy itt találkoztak Dusa Ödönnel, az egyszemélyes színház mindeneseivel. És tudom, és meggyőződés, hogy Dusa Ödönt, a színészt, hiába várta Charon, hogy átvigye őt a Stix folyón az alvilágba. Ő abba a társulatba távozott, amelynek neve: a Menyeknek Országá

Tatár Zoltán
a Magyar Kultúra Lovagja, Kolozsvár

Karácsonykor a bilincsek lehullnak

A hetvenes évek végétől napról-napra súlyosbodó nyomorba süllyedt az ország, s néhány év múltán már az volt az érzésünk, hogy lennebb már nem sülyedhetünk. Tévedtünk. Bevezették a jegyrendszert, s az alapvető élelmiszerek fogyasztását fejadag szabályozta: havi öt darab tojás, fél kiló hús és cukor, fél liter olaj, napi 20 deka kenyér járt a „sokoldalúan fejlett” szocialista Románia vidéken élő polgárainak, - s az is csak elméletben. Az eleinte még két-naponta biztosított kétórányi melegvíz-szolgáltatás lassan elmaradt, s a napi 18-20 órás áramszünetek következtében a hideg víz is ritka ajándéknak számított a fűtetlen tömbházakban lakó millióknak. Országszerte dühöngött a kommunista diktatúra, s Erdélyben ezt tetézte a nemzeti elnyomás is. Miután a németeket és a zsidókat „kiárúsították”, a magyarok beolvasztásán vagy fizikai megsemmisítésén volt a sor, s ezzel a hírhedt Securitate külön ügyosztálya foglalkozott. Elsőszámú eszközük a megfélemlítés volt. Az utcákon géppisztollyal felszerelt belügyes különítmények járőröztek, s a civilruhás titkosrendőrség figyelmét a legkisebb „gyanús” mozzanat sem kerülte el. Hogy mi számított gyanúsnak, azt ők döntötték el. Ha közterületen kettőnél többen állodogáltak vagy beszélgettek, gyakran megesett, hogy igazoltatásra és a személyi adatok felvételére került sor. A feljegyzett személynek ettől fogva már „ügye” volt. A hatalom kénye-kedvének kiszolgáltató lakosság rettegése az életszínvonal zuhanásával egyenes arányban nőtt. És ez volt a cél! Nélkülözés, megfélemlítés, lelki és fizikai terror.

1989 decemberében bátyám házassági évfordulóján népes társaság gyűlt össze Sepsiszentgyörgy egyik szűk tömbház-lakásában. Mint mindig, most is előkerültek az aktuális témák, akkor éppen a Tökés László temesvári református lelkész körül kialakult feszült helyzet. Egyszerűen el akarták hallgattatni, de a hallgatás falának ledöntését zászlajára tűző lelkipásztorral kapcsolatos hírek a hivatalos médiában fennálló hírzárlat ellenére a külföldi rádióadók jóvoltából óráról órára özönöltek. Az üggyel a „Szabad Európa” román nyelvű adása foglalkozott a legtöbbit, s ebből értesültünk arról, hogy Temesváron belelőttek a tüntetőkbe, s az utcákon vér folyik. A döbbenettől megnémultunk. Valamivel később már a Kossuth adón hallhattuk szinte egyenes adásban a géppisztolyok vészes ugatását. Az ünneplésnek hamar vége szakadt, s kimondatlanul is mindenki érezte: most józanságra, tiszta fejre van szükség. Mit tehetünk, mit kell tennünk - kérdeztük mintegy önmagunktól. Az nyilvánvaló, hogy a temesváriaknak egymagukban nincs esélyük az elnyomó gépezettel szem-

ben. Melléjük kéne állnunk, de hogyan? Egyelőre a híreket kell tovább adnunk, mert az emberek már országszerte tűrőképességük határán álltak, s mintha csak egy jelre vártak volna, hogy a Ceausescu-diktatúrát megdöntő lavina elinduljon. A jel megadatott.

Hazamenve reggelig tépelődtem azon, mitévő legyek, menjek-e be munkahelyemre? Korábbi tapasztalataim azt súgták, hogy robbanásveszélyes helyzetben a rettegett titkosszolgálat első lépése a lehetséges hangadók összefogása lesz, s ez alapján indokolt lett volna eltűnnöm, hiszen egy ideje már látóköri voltam. Politikai megnyilvánulásaimért az egyetemről már korábban kizártak, s örülhettem, hogy Sepsiszentgyörgyön a betonelem-gyárban szakképzetlen munkásként alkalmaztak. Környezetem, munkatársaim tán éppen ezért odafigyeltek véleményemre, s pártonkívüliségem okán bizalommal is voltak irántam. Számukra nem volt mindegy, hogy ebben a helyzetben merre s mit lépek.

A hatalom már nem tudta titokban tartani a temesvári megmozdulások hírét, s ezt ellensúlyozandó a médián keresztül azt harsogta, hogy idegen hatalmak zsoldjába szegődött csöcselék felforgató akciói folynak. Előbb csak sugallták, majd nyíltan kimondták, hogy az ellenséges tevékenység háta mögött Magyarország áll. Félő volt, ha a tüntetések csak Erdélyre korlátozódnak, s netán a székely megyék is megmozdulnak, az ország többségi lakosságát sikerül ellenünk fordítani. Ez óhatatlanul magyarellenes atrocitásokhoz és a temesvári népfelkelés vérbefojtásához vezetett volna. Ki kellett vární, mit tesznek a román főváros milliós tömegei.

Reggel bementem munkahelyemre, ahol szokatlan csend fogadott. Mindannyian az öltözőben ültek, s a művezetők unszolására sem voltak hajlandók mozdulni. Beléptem a dohos helyiségbe, helyet foglaltam közöttük. Most mi lesz? – szegezték nekem a kérdést. Mi lesz, mi lesz, felvesszük a munkát, hiszen dolgozni jöttünk, vagy nem? – mondtam tapogatózva, hogy lássam elszántságukat. Tudtam, nem ilyen szavakat vártak tőlem. – Márpedig mi addig többet dolgozni nem fogunk, amíg nem lesz hús, nem lesz kenyér és szabad vasárnap, – bödült el egyikük, mire elszabadultak az indulatok, és mindenki egyszerre kezdett beszélni. Óriási hangzavar keletkezett. Temesvár, szekusok, Tökés László, tüntetés, géppisztoly-sorozat, sztrájk, tankok, diktatúra, – csak úgy röpködtek az eddig ki nem mondott szavak. – A mi időnk még nem jött el, emberek! – ordítottam én is, ahogy tőlem tellett. Szinte tapintani lehetett a hirtelen közénk ereszkedett csendet. – Még nem érkezett el az idő, – ismételt meg szelídebben. – És mikor érkezik el? – kérdezték többen is. – Hamarosan, de addig is menjünk dolgozni, – mondtam csendesesen.

Munkaidő után felkerestem néhány velem együtt meghurcolt sorstársamat, hadd lássam, ők hogy látják, mi a tennivaló? Hazaérve bezárkóztam lakásomba, és vártam. Csigalassúsággal vánszorogtak a feszültséggel teli

1989. december 22. A diktátor utolsó útjára indul.

percek és órák. A főváros még mindig csendes. Pedig a külföldi adók, melyeket lehalkítva, titokban, de mindenki hallgatott, folyamatosan hozták az újabb aggasztó híreket Temesvárról, tömegesen elhurcolt, megkínzott, agyonlőtt emberekről.

December 21-én aztán elérkezett a várva-várt pillanat. A temesvári megmozdulások elítélésére és a diktátor dicsőítésére összerterelt több százezer ember hurrogással fogadta „legszeretettebb fiát”, mikor az megjelent a szónoki emelvényen. Ezzel a mozzanattal kezdetét vette a bukaresti népfelkelés, melynek híre futótűzként terjedt az országban, és hatása nem sokat váratott magára. A munkahelyi telefonközpontból izgatottan rontott be közénk Erzsike, s dadogva-kapkodva mondta: a nehézgépgyáriak elindultak a pártszékház felé, s minket is kértek, csatlakozunk hozzájuk!

Az idő elérkezett! Oly sok keserves éven át vártunk erre a pillanatra, hogy most, amikor bekövetkezett, szinte hihetetlennek tűnt, s egy pillanatra elbizonytalanodtam, de csakhamar úrrá lett rajtam a határozottság és tettekésség. Az irodaépületbe rohantam, magunkkal hívnak az ottaniakat, de a személyzet nem akart hozzánk csatlakozni. Egyedül Hubbesz Péter üzemmérnök volt az, akivel aztán ketten mozgósítottuk a munkásokat, s máris az utcán voltunk, igyekezve utolérni a felkelőket. Mi ketten elől haladtunk, mögöttünk tömött sorokban a tömeg. Nem tudom megmagyarázni, miért, de lépésről lépésre nőtt bennem a félelem. Talán a tömegeből sugárzó félelmetes erőt éreztem meg? Amint az állomás előtt elhaladva az épület oldalán megpil-

lantottam a hatalmas Ceausescu-képet, egyszerre felfakadt bennem az elmúlt évek minden elfojtott indulata, tönkre tett fiatalságom, megpecsételt jelenem és jövőm minden keserve. – Le Ceausescuval! Vesszen a kommunizmus! – üvöltöttem torkom szakadtából, s szinte ekstázisba esve téptem le a gyűlölt diktátor portréját, majd eszeveszettül taposni, ugrálni kezdtem rajta. Zúgott és dübörgött, kórusban skandált a tömeg, és percek alatt lepucolta az állomásfalakra aggatott jelszavakat, a „házaspár” képeit. Miután kitomboltuk magunkat, rövid beszédet tartottam, melynek lényege ez volt: Visszaút nincs, csak előre mehetünk! Vagy győzünk, vagy elpusztulunk mindannyian! De győzni fogunk, mert egy álnokságra és hazugságra épült emberetlen rendszer ellenében indulunk! Győzni fogunk, mert miénk az igazság, mely hatalmas és félelmetes fegyver azok kezében, akik élni tudnak vele! Győzni fogunk, mert fennmaradásunkért, szülőföldünk megtartásáért harcolunk! Győzni fogunk, ha hiszünk benne, hogy karácsonykor a bilincsek lehullanak! És most, mielőtt tovább mennénk, küzdelmünkhöz kérjük a Jóisten segítségét, – tettem hozzá csendesen. Összekulcsolt kezekkel, hangosan imádkoztunk a borús decemberi ég alatt.

Az Olt hídján értük utol a városközpont felé hömpölygő tömeget. – Le a diktatúrával! Szabadságot! Szabadságot! Éljen Tőkés László! – hallatszott itt-ott egy-egy bátortalan próbálkozás, de idő kellett hozzá, hogy a folyamatosan duzzadó emberáradat is átvegye és magáévá tegye a jelmondatokat, s hangot adjon követeléseinek.

A központba érve, katonai kiképzésemnek köszönhetően hamar felmértem a helyzetet. A pártszékház előtti teret hatalmas billenőkocsikkal vették körül, ily módon eltorlaszolta a gyűlölt épület felé vezető utat. A kocsik előtt halálsápadt kiskatonák. Kutató tekintetem a szekus alakulatokat kereste, hiszen ők jelentették az igazi veszélyt, és fel is fedeztem őket a székház és a környező épületek tetején sebtében álcázott géppuska-állásokban. A veszély nagyságát csak az tudta felmérni, aki katonai kiképzése folytán beleláthatott a belügyi szervek különleges alakulatainál oktatott harcászati módszerekbe. Egy megfelelő helyen és módon kialakított géppuskafészekből akár harci gyakorlattal rendelkező ütőképes csapatokat is meg lehet tizedelni, nemhogy egy fegyvertelen és gyanútlan civil tömeget. Felismerve a közvetlen veszélyt, megszűnt a zsigereimbe eddig befészkelődött bénító félelmem. Agyam gyors ütemben diktálta a tömeg megvédelme érdekében teendő lépéseket. A tüntetők által megkaparintott hangosbemondó kocsik köré összeverődött hangadókhöz mentem, hogy felhívjam figyelmüket a szekus-állásokra. Az események irányítását átvevő szónokoknak a nyílt konfrontáció elkerülését, és időhúzást tanácsoltam, hogy a sebtében kiválasztott emberekkel a szekusok hátába kerülve lehetőségünk legyen semlegesíteni őket. De erre már nem került sor. A háztetőkre érve csak elhagyott fegyvereket és szétszórt töltényeket

találtunk. Máig megválaszolendő kérdés, hogy taktikai okokból, vagy zavarukban, és újabb utasítások hiányában mondtak-e le ideiglenesen gyilkos szándékukról? Annyi bizonyos, hogy nem emberbaráti érzelmektől vezetettve hagyták el állásaikat. A térre visszaérve újabb veszélyforrást fedeztem fel. A tömeg az egyébként mindig arrogáns megyei főtitkár megjelenését követelte, s mert sürgetésükre nem jelent meg, a percről-percre dühösebb tömeg egyre közelebb nyomult a fegyvereiket kétségbeesetten szorongató katonákhoz. A pattanásig feszült helyzetben bármikor kirobbanható összecsapás megakadályozása érdekében „a hadsereg velünk van” jelmondatot kezdtük kiabálni, románul, hogy értsék a katonák: Armata e cu noi! Amikor végre megjelent a párttitkár, s magyarul próbálta az embereket lecsillapítani, belefojtották a szót: „Ha eddig nem tudtál, most se beszélj magyarul!” – ordította a megdühödött tömeg. Ugyanis magyar nemzetiségű létére mostanig még a négy szemközti beszélgetések alkalmával sem szólalt meg anyanyelvén. A nagy hangzavarban fél füllel a bukaresti rádió adását hallgattuk, s abban vég nélkül csak hazafias zenét sugároztak. Ez arra engedett következtetni, hogy a csípős decemberi hideg ellenére a fővárosban az elvtársaknak nagyon melegük lehet.

Egyszer csak megszakadt a rádióadás, s ezzel szinte egyidőben a megyei vezérkar is eltűnt az erkélyről. Éreztük, számukra a vég bekövetkezett. És megszólalt a „Szabad Román Rádió”, mely bejelentette, hogy alig egy félórája a gyűlölt Ceausescu-házaspár egy helikopter fedélzetén ismeretlen helyre távozott. A hír hallatára először döbrent csend, majd óriási örömkítőrés következett. Elsőként a katonák vágták földhöz a sapkájukat és fegyverüket, összeölelkezve az eddig velük farkasszemet néző tüntetőkkel, majd a tömeg az évek során felgyűlt haragnak és gyűlöletnek szabad utat engedve behatolt a zarnokság helyi székházába, törve-zúzva mindent, ami a keze ügyébe került. Lehetetlen volt megfékezni az indulatokat. Perceken belül bútordarabok, különböző kommunista kiadványok, a diktátor-házaspár nevét viselő könyvek, és az őket ábrázoló fotók, plakátok ezrei borították a teret. Ezekből raktak máglyát és jártak körülötte győzedelmi táncot a szabadság tudatától megmámorosodott emberek. A székely hegyek alatt fekete füst szállt a szürke ég felé. A Ceausescu-diktatúra hamvainak füstje. 1989 karácsonyán a bilincsek lehulltak.

Bedő Zoltán - Helsingborg

D. Dr. Csíha Kálmán
1929–2007

Csíha Kálmán 1929. szeptember 17-én született az érmelléki Érsemlyénben. Iskoláit Érmihályfalván kezdte, majd Sárospatakon, Debrecenben, Zilahon, Nagyváradon végezte. Az utolsó iskolai éveket otthon és szülői támogatás nélkül kellett befejeznie, mert szüleit 1949-ben kényszerlakhelyre vitték. Lelkészi képzését 1954-ben, Kolozsváron, az Egyetemi fókú Protestáns Teológiai Intézetben szerzi meg. Aradra nevezik ki segédlelkésznek, ahol megszervezi az Arad-Gáj-i egyházközséget, amelynek első lelkipásztora lett. 1956-ban, a magyar forradalom és szabadságharc évében kötött házasságot Nagy Emese segédlelkésszel.

1957 decemberében egy feljelentés elmulasztása(!) miatt letartóztatták, és egy koncepció perben 10 évi börtönbüntetésre ítélték. Hat és fél év után 1964-ben szabadult az általános amnesztiával. Megjárta Kolozsvár, Marosvásárhely, Szamosújvár, Jilava börtöneit, Periprava, Luciu-Giurgeni, Salcea munkálágereit, hastífusszal Galacot. Megtiltották neki a családjával való kapcsolattartást is. Kislányát csak 6 éves korában látta először, miután kiszabadult. Ezt követően lelkészi szolgálati helyei voltak: Gógánváralja, Marosvásárhely, ahol 20 évig szolgált a Marosvásárhelyi-vártemplomi, Szabadi-úti és Gece-utcai gyülekezetek lelkipásztorként, valamint a Marosi Egyházmegye espereseként. Öt önálló gyülekezetet szervezett. 1975-ben teológiai doktorátust szerzett a gyakorlati teológia köréből. Az Erdélyi Református Egyházkerület püspökévé 1990. május 4-én választották meg, s e tisztséget kerek tíz évig töltötte be a Kolozsvár székhelyű, nagy múltú református egyházkerületben. Erdélyi és magyarországi egyházi szolgálata mellett a Magyar Református Világszövetség alelnökévé, ezt követően pedig a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának elnökévé választották. Több évig tagja volt az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának, ahol mindvégig bátran képviselte Erdélyt és az egyetemes magyarságot. D. Dr. Csíha Kálmán 1996-tól haláláig a Magyarok Világszövetségének tagja és tisztségviselője volt. Teljes mértékben azonosult az MVSZ célkitűzéseivel, s

küzdött a külhoni magyarok magyar állampolgárságának visszaállításáért. Számára is nagy lelki törést okozott, hogy a magyar politikum ezt megakadályozta. „A legfájóbb ütés” című írásában (2004. november 23.) a következőket vallotta: „A Magyarok Világszövetsége népszavazási kérést indított el ezért Magyarországon. Az aláírások száma jóval túlhaladta az aláírási küszöböt. Ha nem jelennek meg elegen a szavazáson, vagy ha nem szavaznak a kérdésre, akkor azt tovább már a parlamentben sem lehet felvetni. Akkor Magyarország véglegesen kitagadott bennünket. És ez lesz az utolsó, legfájóbb, halálos ütés. Nekünk nem azért kell a kettős állampolgárság, hogy kiköltözzünk Magyarországra. Aki el akar menni, az anélkül is elmegy. És Románia három év múlva EU tag lesz. Akkor meg éppen oda mehet mindenki, ahova akar. De ott van még Kárpátalja és Szerbia, és a többi testvéreink. És ott van mindnyájunknak a lelke, amely magyar akar maradni még így is, akkor is, amikor nem érdemes. Amikor még hazulról is a legfájóbb üteseket kapjuk. Amikor sokszor keserűen elmondjuk Reményikkel: 'Szomorú szívvel mondom nektek, mai magyarok / Magyarországot szíve a határokon kívül dobog.' És tudjuk, hogy mégis vannak testvéreink. Igaz lelki és áldozatos testvéreink, akikkel egy a lelkünk, tesznek is értünk, akik aláírták az íveket, akik bejárják Erdélyt, és gyűjtenek a gyermekeinknek, hogy tanulhassanak, akik nem reszketnek azért, hogy megszegényedjenek, hogy kevesebb lesz a kenyérük vagy

a kényelmük, mert szeretnek bennünket. Jó dolog tudni, hogy Magyarországon vannak még magyarok...” Haláláig aktív volt, utazó nagykövete az élő Istennek, korunk egyik legismertebb, legjelentősebb evangélistája, magyar református igehirdetője. A misszió embere volt, aki Krisztus szavát és lelkületét elvitte a világon mindenütt élő magyarokhoz. Erdély kis fehérfalú kalvinista templomaiban ugyanazt a krisztusi szeretetet és vigasztalást hirdette, s örök hűséget az Istenhez, a Hazához, mint a világvárosok hatalmas katedrálisaiiban. Erdély szerelmese volt, izig-vérig lélek volt, színes, magas hőfokon égő személyiségének ez volt a fő jellemzője. Tiszta volt, akár Erdély szent hegyeinek forrása. Ezért volt hiteles minden szava, igehirdetése, küzdelmes hitvallása, ahogy nagy katolikus elődjének, Márton Áron erdélyi püspöknek is. A legmagasabb erkölcsi piedesztálon álló, evangéliumi ember volt! Apostoli küldetésű, a hit ajándékát mindenkihez elvívó, krisztusi szerénységű, s a Megváltó ügyének egy életre elkötelezett, hitvalló ember volt! Sorsvállaló és magyar ember volt! November 7-én, életének 78. évében halt meg. Temetésére november 10-én került sor Marosvásárhelyen. Életéért, szolgálataért hálaadó istentiszteletet tartottak a Gece utcai református templomban, majd a református temetőben helyezték végső nyugalomra. Nyugodjék békében a feltámadás boldog reménye alatt, az őt igazságtalannak, szeretteinek pedig adjon vigasztalást a minden vigasztalások Istene.

ISTENTISZTELETI NAPTÁR 2008. JANUÁR - JÚNIUS

JANUÁR

12	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	Paradvägen 4
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	Köpmansgatan 1
13	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	Bolmstadsv. 21
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	Torpaplan
18	18:00	BORÅS	Hässleholmskyrkan	Våglängdsg. 3
19	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	Brukskatan 27
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	Stensjögatan 1
20	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	Grönevängstorg
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	Parkvägen 4
26	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	Pettersbergsg.32
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	Stenbygatan 4
27	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref.Kk.	Humlegårdsg. 13

ÁPRILIS

12	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	
13	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	
18	18:00	BORÅS	Hässleholmskyrkan	
19	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	
20	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	
26	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	
27	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref.Kk.	

FEBRUÁR

02	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	
03	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	
08	18:00	BORÅS	Hässleholmskyrkan	
09	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	
10	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	
16	13:00	TALLINN	Toomkirik	
17	13:00	HELSINKI	Alppila-templom	
23	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	
24	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan	

MÁJUS

03	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	úrvacsora
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	úrvacsora
04	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	úrvacsora
	17:00	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	úrvacsora
09-11	<i>TÁNGAGÁRDE</i>		<i>Pünkösdi gyülekezeti napok</i>	
11	11:00	TÁNGAGÁRDE	Trogared Konfirmáció	PÜNKÖSD úrv.
17	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	úrvacsora
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	úrvacsora
18	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	úrvacsora
24	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	úrvacsora
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	úrvacsora
25	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref.Kk.	úrvacsora
31	13:00	TALLINN	Toomkirik	úrvacsora

MÁRCIUS

01	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	úrvacsora
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	úrvacsora
02	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	úrvacsora
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	úrvacsora
08	<i>TÁNGAGÁRDE</i>		<i>Országos Presbiteri Konferencia</i>	
09	10:00	TÁNGAGÁRDE	Gyülekezeti Otthon	úrvacsora
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	úrvacsora
14-16	<i>HOLZHAUSEN</i>		<i>Prot. Szöv. Presbiteri konferencia</i>	
15	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	úrvacsora
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	úrvacsora
16	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	úrvacsora
16-22	<i>HOLZHAUSEN</i>		<i>Húsvét-nagyheti Ifjúsági konferencia (EMEIK)</i>	
22	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	úrvacsora
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	úrvacsora
23	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan	HÚSVÉT úrv.

JÚNIUS

01	13:00	HELSINKI	Alppila-templom	
07	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	
	18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	
08	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	
13	18:00	BORÅS	Hässleholmskyrkan	
14	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	
15	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	
21	12:30	VÄSTERÅS	Ansgarskyrkan	
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	
22	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan	
26-29	<i>TÁNGAGÁRDE</i>		<i>Önképzőkör nyári tábora</i>	
29	10:00	TÁNGAGÁRDE	Gyül. Otthon	<i>Táborzáró istentiszte-</i>

Kegyelemteljes karácsonyt, Isten áldásában gazdag, boldog új esztendőket kívánunk minden kedves hívőnknek és olvasónknak!

Hegedűs László
1928–2007

1928. április 13-án született Dunaegyházán. Egyetemi tanulmányainak befejezése után a budapesti Műszaki Egyetemen szerez oklevelet. 1956-ban, 28 éves korában 200 000 honfitársával együtt Nyugatra emigrál, majd Svédországban telepszik le. Feleségével, Lídiával hosszú évtizedeken át boldog házasságban él. 1965-ben házasságukból egy fiúgyermek születik: Péter.

Szakmai életútjáról elmondja: „1950-ben végeztem az egyetemi tanulmányaimat, utána hét hónapig a Stüher csokoládégyár mérnöke voltam. Innen hívtak meg a budapesti Agrártudományi Egyetem Kémiai Intézetébe tanárságéknak. Az 1956-os forradalom kitöréséig a Magyar Tudományos Akadémia elektronmikroszkóp laboratóriumában dolgoztam. Kutatási témáim: makromolekuláris és fizikai, azaz orvos-kémiai technikai vizsgálatok. 1956-os menekülteként az ausztriai táborból svéd, holland, német, svájci intézetekkel leveleztem. A négy megkérdezett ország és az ottani kutatóközpontok közül a svédek voltak azok, akik azt mondták: Isten hozott, itt az állás, gyere! Az az igazság, hogy nem én választottam Svédországot, hanem Svédország választott engem. Megérkezésem után három héttel az uppsalai egyetem Biokémiai Intézetének akkori igazgatója, a Nobel-díjas Arne Tiselius professzor minden várakozás nélkül alkalmazott. Biokémiai kutatással, az izomzat biokémiájával foglalkoztam. Innen átkerültem az uppsalai Akademiska Sjukhuset (regionális kórház) központi laboratóriumába. Előbb az égési sérülésekkel kapcsolatos kutatás, majd a vesék károsodása foglalkoztatott. Technikailag egy kicsit a magyarországi makromolekuláris kutatások területén szerzett tapasztalataimat kamatoztattam. Életem következő állomása a stockholmi Népegészségügyi Intézet (Folkhälsoinstitutet) volt, ahol a vitaminok és felhívított zsíradékok kémiaiájával foglalkoztam. Később a Vitrum gyógyszervállalat meghívására huszonkét éven át a parenterális (intravénás) táplálás olajkomponenseinek gyártástechnikái, illetve analitikai kérdéseit tanulmányoztam. Egyidejűleg tizenkét éven át a Stockholmi Tudományegyetem és az Orvosi Egyetem (Karolinska Intézet) előadója voltam. Szakterületem az élelmiszertechnológia volt. Elmondhatom: olyan munkát végezhettem, amit nagyon szerettem, s ami nagyon sok elégtételt jelentett számomra.”

Svédországi munkájáról és megbecsüléséről ezt mondja: „Azon kevesek közé tartozom, akik Svédországba munkavállalási engedéllyel és vízummal a zsebükben érkeztek meg. Hátrányos megkülönböztetést nem éreztem, de az tény, hogy a fizetésem mindig kisebb volt, mint a velem azonos felkészültségű, képességű, azonos korú, de Svédországban született mérnököké.”

Lapzárta után kaptuk a szomorú értesítést: Hegedűs László okleveles mérnök, a Stockholmi Magyar Protestáns Gyülekezet hosszú időn át volt pénztárosa, 2007. december 16-án, 79 éves korában, hosszú, türelemmel viselt súlyos betegség után megtért Teremtő Urához. Temetéséről családja később intézkedik. Drága halottunktól egy erdélyi lap számára 1999-ben készült interjú részletével búcsúunk, melyben ő maga számol be röviden életének aktív szakaszáról. A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség 12 gyülekezete és Egyháztanácsa osztozik a hozzátartozók gyászában, kérve számukra Isten vigasztalását, elhunyt testvérünk számára pedig örök békességet.

Kezdetől fogva aktívan bekapcsolódott az emigráns magyarság civil és egyházi szervezeti életébe. 71 évesen, az anyanyelv megőrzésének szükségességéről elmondja: „Elküldtük a fiunkat anyanyelvi foglalkozásra. Most 34 éves, tökéletesen beszél, ír, olvas magyarul. Évekig cserkészkedett, elvégezte a cserkészvezetői tanfolyamot, ahol a magyar nyelv használata kötelező, a történelmi, irodalmi ismeretek gyarapítása úgyszóint, így a nyelvtudását állandóan csiszolta, s természetesen ugyanúgy használja, mint a svéd nyelvet.”

A szervezeti életben vállalt pénztárosi tisztségről ezt mondja: „Tizenkét éven át, 1986 és 1998 között a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének vezetőségi tagja és pénztárosa voltam. A mindenkori pénztárosnak az a dolga, hogy megfogja a pénzt, nem pedig az, hogy mindenfelé szétszórja. Tréfásan azt mondják: a pénztáros a 'legfontosabb' ember.”

„Inaktív” koráról így vall: „1991 óta 'nyögdíjas' vagyok, ami Svédországban és máshol is több szabadságot és kevesebb pénzt jelent. Csak úgy válogathatók a különböző elfoglaltságok között. Érdekelnek a nyelvek, a zene, az irodalom, a fényképezés. Nyáron pedig a természetjárás.”

A riporter ama kérdésére, hogy Svédországban „mit ér az ember, ha magyar?” – így válaszol: „Egy nemzetnél sem vagyunk alább valók! Zrínyi Miklós intelmeként ezt mindenhová magunkkal kell vinnünk! A szó jelképes és legmélyebb értelmében sok mindenre ráillik. Például a magyar egyetemi képzésre is. Mi, akik 1956-ban eljöttünk Magyarországról, olyan alapos szakmai képzést kaptunk, ami miatt soha nem kellett szégyenkezniünk svéd barátaink, munkatársaink társaságában, sem a munkahelyen, sem a mindennapi életben. A legutóbbi magyar származású Nobel-díjasok egyike, Oláh György 'majdnem évfolyamtársam' volt: előttem egy évvel végzett a budapesti Műegyetemen. Azt sem mondhatom, hogy barátok vagyunk, de azon az egyetemen, ahol én is tanultam, olyan magas szintű képzést kaptam, hogy az Amerikai Egyesült Államokban végzett kutatómunkáját Nobel-díjjal jutalmazták. Minden túlzás nélkül elmondható, hogy Magyarországnak, a magyar népnek és névnek az ötvenhatosok hírnevet jelentettek! Fájdalmas és mellbeverő statisztika: kétszázezren vándoroltunk ki. De ez a kétszázezer ember úgy állta meg a helyét, mintha milliók lettek volna. A világhíru magyar tudósok, művészek, tanárok zöme szerte a nagyvilágban ötvenhatos. Ma Magyarország hírneve sokkal szegényebb lenne az ötvenhatos kivándorlók nélkül.” (.....)

új kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség lapja – Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning Ungarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik negyedévente – évi 4 szám
(Utkommer kvartalsvis – 4 nr per år)

Nr. 4, årgång XV. évfolyam 4. szám
December 2007 december

Felölös kiadó (Ansvarig utgivare)
a Protestáns Egyháztanács (Kyrkorädet)

Szerkesztő (Redaktör)
Molnár-Veress Pál

Granövågen 126
S-151 64 Södertälje /Stockholm/
Telefon/Fax: +46-(0)8-550 160 66

E-mail: ujkeve@keve.se
Honlap (Websida): www.keve.se

Nyomda (Tryckeri):
KGM Datadistribution AB
Göran Löndahl, VD
Tel: +46 8 726 56 01
e-mail: goran@kgm.se
<http://www.kgm.se>

Példányszám (Upplaga)
1 000

Egyházfenntartási járulékot vagy támogatást fizető tagjainknak a lapot ingyen küldjük.

A közösségünkhöz nem tartozó, de az Új Kéve iránt érdeklődő olvasóinkat kérjük, tájékoztatásért forduljanak Pap Iván országos pénztárosunkhoz:

181 30 LIDINGÖ, Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28

Plusgiro számlaszámunk:
Ungerska Protestantiska Samfundet

Plusgiro 602047-3

MÁS ÉSZAKI/BALTI ORSZÁGOKBAN
ÉLŐ MAGYAR GYÜLEKEZETEK
MEGBÍZOTT VEZETŐI

(A szolgálatot alkalmanként meghívott lelkész végzi)

ÉSZTORSZÁG – Tallinn / Tartu

BÁN ISTVÁN

EE-50013 TARTU Pohla 13-1

Tel: +372-740 54 55 Mobil: +372-506 96 42

FINNORSZÁG – Helsinki / Turku

NAGY GÁBOR

SF-10300 KARJAA Kauppiankatu 32

Tel: +358-19231242 Mobil: +358-409607559

Farcádi Sándor

ÚJ ÉLET KEZDETÉN

Nyílzápor, kopja, kard, acéleső –
Kivettük dúsán mindenből a részünk!
Egyetlen, késő hunsziget, – kicsiny
Népem – ugye azért mégis megéltünk?!

Sorsunk kiritkult, zászlónk rongy ugyan;
Az éjünk is süket s a nappalunk vak –
Sebaj! – csakhogy meg tudtuk tartani
Ezer poklon keresztül is magunkat!

Az Úr valamit akarhat velünk,
Hogy néprostáján át nem ejtett közbe.
E szent kegy szent hitét a csüggedés
– Vigyázzunk hát – tovább se törje össze!

Ez legyen a mi léleklendítők,
És sok sebünkre istenküldte balzsam;
Csodás ír, melytől lóra kap a holt,
S ajkán a hajrá ismét égre harsan!

Vihar jár még a székely ormokon,
S új vész lobbanthat lármafát előttünk,
De érzem, ha e hitben indulunk
Együttes életszárnyalásra: — győztünk!

Útban Békástanya felé (Szász Tibor-András felsőőfalvi ref. lelkipásztor felvétele.)